

АКТУАЛЬНО

ХРАМОВІ
ВІЙНИ

стор. 2-3

МИСТЕЦТВО

ФІЛОСОФІЯ
БЕЛЕНЯ

стор. 8-9

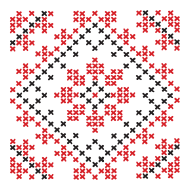
У МІСТІ
ЛЕВА

РОДИНА
ФРАНКІВ

стор. 12-15

cultua.media

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№33 | 18 серпня 2017

загальнодержавна українська газета

ISSN 2519-4429

МРІЮ ПРО ПЕРЕМОГУ ТА МИР!

стор. 4-5

Юрій Старчевод – виконавець, поет, композитор

CULTUA.MEDIA

НОВИНИ ПРО КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ З ПЕРШИХ УСТ

Херсонщина. Тут, на півдні, проходить межа між цивілізованим світом і темрявою «руського міра». Чим далі на південь, чим ближче до Криму, тим відчутніший вплив довгої руки Московії, з її величезною машиною пропаганди.

Олександр ТАРАСОВ

Тим менше люди схожі на людей, а більше на підданих російського престолу. І саме тому найважливішою є робота з душами громадян, бо віра, церква – нерозривно пов'язані з культурою, традицією, етнічною самоідентифікацією.

Та, на жаль, тут, на перехресті світів, із 28 православних парафій – лише 3 належать до Київського патріархату, і проводить службу лише один священик на Генічеський, Новотроїцький, Іванівський райони. Та й у того васали московського патріарха Кирила (Гундяєва), за підтримки місцевої влади й мовчазної згоди поліції, шляхом адміністративного тиску та погроз, – намагаються відібрати храм і землю, на якій він стоїть...

«ЩЕ ЯК БУЛИ МИ КОЗАКАМИ...»

В отамана Усть-Азовського окремого козачого полку Сергія Галича та його побратимів виникла ідея побудувати в селі Стрілкове Генічеського району церкву. Річ у тім, що в Генічеську вже давно козацька вольниця облюбувала собі місцину: тут і прикордонники – потенційні козарлюги, й через Азовське море – тоді ще ідейні брати козаки-кубанці. Та й населення справжнє, козацьке – рибалки-браконьєри. Запорожці – ті взагалі майже місцеві, особливо влітку. Сів на електричку – шасть – і ти вже в Азові. Як же тут без духовного наставництва? Взялися братчики до справи. З 2013 року розпочалися будівельні роботи,

Отець Сергій

ХРАМОВІ ВІЙНИ

на храм скидалися всім світом, хто скільки міг. Долучився до справи й тоді ще один із козаків Юрій Пуделко, директор і співвласник ТОВ «Експортно-імпортної компанії «ЮГ-ІНВЕСТ». На те, що основні власники компанії – у Москві, на той час ніхто не зважав, та й церква мала входити до складу Московського патріархату.

Весна 2014 року, псевдореферендум та анексія Криму змінили все. Загроза вторгнення російських військ активізувала місцеве козацтво. Воїни будували захисні спорудження, щоб у разі необхідності зашкодити пересуванню ворожої військової техніки, виконували роль розвідників, доставляючи українським морпіхам та прикордонникам інформацію з іншого боку «фронту», малювали

мапи місцевості замість застарілих радянських.

Тоді ж було схвалене рішення – «Геть московських попів!», громада буде входити до Херсонської єпархії УПЦ КП. Так виникла парафія «Всіх святих на Україні прославлених» та її храм-пам'ятник загиблим героям України. У 2016 році, після рукопокладення (висвячення, – ред.), настоятелем храму призначено отамана Усть-Азовського окремого козачого полку Сергія Галича. Він став отцем Сергієм. Поряд із церквою парафіяни облаштували Парк козацької слави. Бо ці місця пам'ятають і славні походи запорожців, і гайдамаків УНР, і вольницю Махна.

ШАХРАЇ ВІД МОСКОВІЇ

Тим часом у ТОВ «ЮГ-ІНВЕСТ» сталися зміни. У Москві помер основний власник, якому належало 75% фірми, – В. Кулешов. Спадок ніхто не прийняв, але з тіні впливати на роботу компанії стала дружина померлого Людмила. Юрій Пуделко залишився директором. Як херсонець, він позиціонував себе активним прихильником козацької громади. У 2016 році він ініціює створення за межами села Стрілкове, біля храму, – дачного кооперативу «Прозоре джерело».

Ідею підтримує Генічеська РДА. Пан Пуделко зібрав із 36 людей по 1200 доларів США для оформлення відповідної документації та пообіцяв, що в жовтні 2016 року голова Генічеської РДА О. Воробйов видасть розпорядження про розробку проектів землі. Гроші брали чесно й прозоро, виписували видатково-касові ордери, з печаткою кооперативу та підписом його голови Ю. Пуделка. Минув час, і раптом голова кооперати-

ву, а за сумісництвом – директор московського «ЮГ-ІНВЕСТ» – зникає: ані грошей, ані землі.

Обдурені вкладники написали до СБУ, ті збрали фактаж і передали все для проведення слідства до обласного управління поліції. А далі тиша... Ні допитів потерпілих, ані пред'явлення підозри... Безкарність породжує всюдозволеність. Протягом 2016 року, за твердженням отця Сергія Галича, з природоохоронної території, на якій розташований храм-пам'ятник загиблим героям України, керівник московської компанії вивіз 45 тис. тонн піску та ракушняка (приблизно 900 вагонів).

Священник стверджує, що пісок продавався по ціні 10 доларів за тунну, а для ТОВ «Експортно-імпортної компанії «ЮГ-ІНВЕСТ» – по 7,5 доларів за тунну. Кормова ракушка – по 30 доларів. Отож мова йде про мільйони доларів незаконного прибутку. Звернення настоятеля храму до голови Генічеської РДА О. Воробйова про незаконний видобуток піску в природоохоронній зоні так і залишилось без відповіді. Не бачить порушень ані місцева прокуратура, ані поліція.

«КОЗА НОСТРА» ПІД ПРИКРИТТЯМ ПАТРІАРХАТУ

У березні 2017 року отець Сергій від імені парафії «Всіх святих на Україні прославлених» звертається до голови Стрілківської сільської ради О. Понамарьова із заявою про відведення церковній громаді земельної ділянки, на якій розташований храм, для проведення релігійної діяльності. У відповідь – тиша.

«Голова сільради заяву громади просто проігнорував, не надав нам відповіді ні про відмову, ні про задоволення, замість цього – з травня членам моєї парафії та

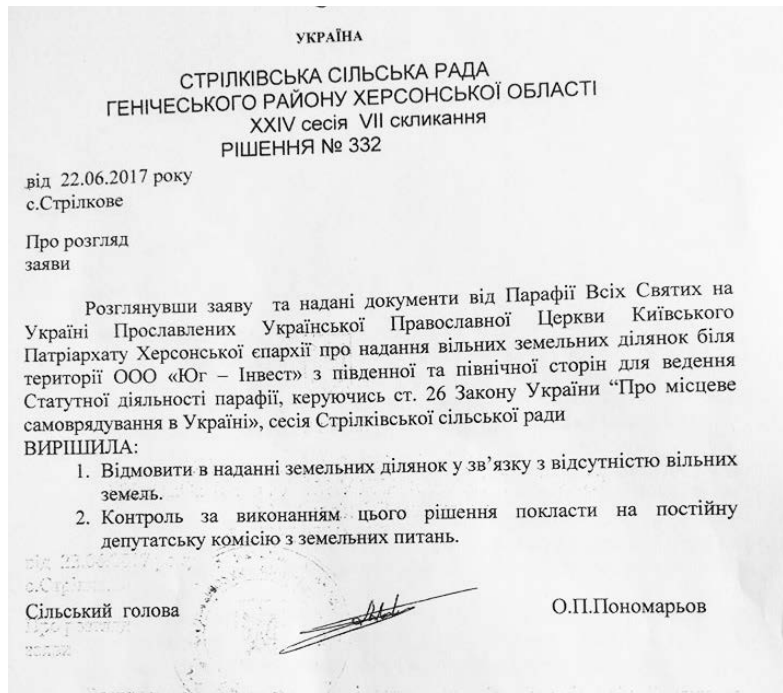
особисто мені від імені пана Пуделка та його московських господарів почали погрожувати фізичною розправою. Також лунали погрози спалити храм, якщо ми не перейдемо до Московського патріархату», – розповідає отець Сергій Галич.

За його словами, прихожан залякували і по телефону, й особисто. Так, отець Сергій стверджує, що на початку травня пан Пуделко по телефону погрожував одному з найактивніших прихожан Анатолію Марченку та вимагав від того сприяти переходу громади до МП. Марченко не зрозумів настанов московських «босів», і в кінці травня невідомі особи на 2 джипах оточили його та його товариша Євгена Мокрушина. З автівок вийшло п'ятеро молодчиків «характерної зовнішності», які почали погрожувати: якщо громада не повернеться в лоно «істинної церкви», то від храму й всіх споруд не залишиться каменя на камені. Буде випалено все вщент.

Потерпілі та настоятель написали заяви до поліції. Результати невідомі досі. «8 липня головний спеціаліст управління туризму Херсонської облдержадміністрації пані Катерина Дерев'янка у супроводі п'яти осіб спортивної зовнішності почала погрожувати мені численними перевірками та закриттям храму. За її словами, на мене будуть тиснути до того часу, доки церква не відійде до Московського патріархату. Я заявив, що зараз викличу поліцію, після чого компанія швидко зникла. Щоправда, зірвали мені розклад богослужінь, а з храму зникла ікона...» – згадує отець-настоятель.

«ВОЛОХАТА ЛАПА» МОСКВИ?

Водночас Ю. Пуделко не витрачав часу даремно, й 15 черв-

ня 2017 року також подав до Стрільківського сільського голови заяву про залишення в користуванні «ЮГ-ІНВЕСТ» 5,1 га землі біля парку Козацької слави, з метою її подальшого благоустрою й озеленення. Він також просить прийняти капличку, яка розташована на цій земельній ділянці, у комунальну власність. Через тиждень, 22 червня, сесія Стрільківської сільської ради ухвалює рішення про відведення в користування московській компанії ТОВ «Експортно-імпортна компанія «ЮГ-ІНВЕСТ» 5,1 га землі з метою її благоустрою. Так само сесія погодилась із пропозицією прийняти храм у комунальну власність, з цією метою навіть створена спеціальна комісія...

На цій же сесії Стрільківської сільради ухвалюється рішення про відмову у відведенні землі парафії «Всіх святих на Україні прославлених» Української православної церкви Київського патріархату (і це більш ніж через 3 місяці після звернення отця Сергія). Обґрунтування – відсутність вільних земельних ділянок.

Логіку депутатів зрозуміти важко. Чому саме «ЮГ-ІНВЕСТ», а не парафія «Всіх святих»? Останні подали заяву раніше... Та й взагалі: порядок і процедура відведення ділянок чітко прописана в законах. Після надходження заяви вона повинна бути розглянута на депутатській земельній комісії. Комісія має вивчити, чи існує фірма, яка претендує на землю, яку діяльність вона веде, чи буде від цього користь територіальній громаді.

До ТОВ «Експортно-імпортна компанія «ЮГ-ІНВЕСТ» багато питань. Наприклад, згідно з реєстром, її юридична адреса – Генічеський район, село Стрількове, вулиця Дачна, будинок 1-А. Ми прибули за цією адресою і не побачили там не тільки офісу, а й взагалі якогось житлового будинку. Тільки стіна та степ... Отож яку діяльність, окрім незаконного видобутку піску й ракушняка, веде в селі «ЮГ-ІНВЕСТ», не маючи тут ані офісу, ані штату? Та чи сплачує компанія податки? І чому обидві заявки на землю не проходили через земельну комісію?

Позиції сільської ради пояснив її голова пан Олександр Пономарьов: «Раніше ці землі розташовувались за межами села, і ними розпоряджалась РДА. Тепер це частина населеного пункту. Товариство «ЮГ-ІНВЕСТ» ще в 2013 році отримало 5,1 га від Генічеської РДА для проведення благоустрою, про що свідчить наданий нам план благоустрою. За законом, ми зобов'язані надавати ці землі в користування на тих самих умовах, що і раніше».

Тільки який благоустрій за ці чотири роки провела компанія московитів? Згідно з планом, мало бути забезпечене озеленення, посаджені листяні та хвойні дерева, зроблені ґрунтовні доріжки, облаштована пляжна зона. Замість цього московські васали викопали кар'єр, продали пісок, зруйнували екологію... Та ще й намагаються подарувати сільраді храм, який їм не належить. І все це за активного сприяння місцевих влади та абсолютної сліпоти «правоохоронців». Цікаво: це недбальство чи державна зрада?

УКРАЇНСЬКИЙ ДОН КІХОТ І РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

Село Стрількове, Генічеський район, Херсонщина. Цей край славиться своєю унікальною природою, адже він розташований у дивовижному місці: з одного боку – тепле й ласкаве Азовське море, з іншого – озеро Сиваш.

За словами медиків, його лікувальні властивості кращі, ніж в ізраїльському Мертвому морі. Окрім того, на території села є ще один цікавий об'єкт – термальне джерело, а неподалік – храм Української православної церкви Київського патріархату. Його територія нагадує природничий заповідник, бо там вільно розгулюють в'єтнамські поросята, кози, качки. Тваринки на відсутність їжі не скаржаться, їх підгодовують відпочивальники, які щодня із цікавістю відвідують цей імпровізований зоокуток. Одним словом, місцина – щось середнє між заповідником та лікувальним санаторієм.

«Знаєте, я тут виликував екзему пальців, хребет, – згадує активіст Майдану, волонтер Сергій Сериков, він же «Сірко». – Колись давно мої товариші порекомендували сюди приїхати, і я зрозумів, що ці джерела – цілющі. Їх можна використовувати для лікування широкого спектру хвороб, при мінімальних затратах на медикаменти».

Сергій Сериков – людина, яка завжди лишається «за кадром», як він говорить – людина-невидимка. У волонтера виникла ідея будувати реабілітаційний центр для постраждалих під час війни та Революції Гідності. Про масштаби трагедії Сергій знає зсередини, був поранений на Грушевського: 22 січ-

Сергій Сериков з працівниками реабілітаційного центру

ня 2013-го біля нього розірвалася світло-шумова граната. Поки що реабілітаційний центр складається лише з наметів пана Сергія. Проте, на думку «Сірка», доки небайдужі будуть допомагати втілювати в життя його мрію з побудовою лікувального комплексу, можна вже починати оздоровлювати тих, хто цього потребує та готовий жити в польових умовах.

«Ця територія розташована біля гліциринового джерела, яке, за певними даними, має лікувальні властивості. На відстані 150–200 метрів – термальне джерело. Поряд є українське Мертве море – Сиваш. А для зцілення душі – храм-пам'ятник загиблим героям України парафії «Всіх святих на Україні прославлених» УПЦ КП, – розповідає Сергій. – Ідея – зробити наметове містечко на час сезо-

ну, а оскільки джерело б'є круглий рік – залучати інвестиції і будувати уже щось серйозніше. Зараз приїжджають переважно друзі-бійці, бо там дуже цікаве місце. Хочеться, щоб про нього дізнавалось більше людей, які б допомогли втілити ідею в життя та приїжджали оздоровлюватись».

Пан «Сірко» не уявляє свого життя без дороги та екстриму. Більш як три тисячі кілометрів він об'їжджає своєю автівкою прифронтовою зоною. Не цурається встановлювати українські прапори на території країни. Так, 26 серпня він особисто помістив прапор на газовій висотці, яка межує з Кримом. Її він разом із побратимами успішно відстояв 15 березня 2014 року, про що, за його словами, бояться згадувати нинішні керманічі країни.

Сергій Сериков – ідея людина і відчайдушний волонтер. У 2016 році він подарував свій автобус реабілітаційному центру, постійну допомогу надає дитячій школі-інтернату села Новомиколаївка Мелітопольського району. Окрім того, поспілкувавшись із ним розумієш, що його голова – це генератор ідей. Через день після встановлення прапора на висотці у нього одразу виникла думка організувати туди масовий заплив. Його він планує приурочити до вшанування пам'яті свого побратима Сергія Іванцова, котрий загинув, захищаючи Донецький аеропорт. Вшанування плануються 27–28 серпня цього року.

Усім відома істина, що світом рухають не гроші, а ідеї! «Сірко» нагадує Дон Кіхота: він – людина

війни, його боротьба з «українськими вітряками» продовжується щодня. Сергій Сериков закликає долучатись до наметового містечка – охочих військових, майданівців, волонтерів. Для цього він готовий допомагати, розміщувати, консультувати та проводити екскурсії цією чудовою місциною. Також Сергій Володимирович пропонує професійним плавцям взяти участь у запліві, присвяченому вшануванню пам'яті бійця.

Тож усі питання, пов'язані з реабілітаційним центром та запливом ви можете з'ясувати у Сергія Серикова особисто по телефону, який він люб'язно погодився оприлюднити у нашій газеті: (067) 194–92–92.

Елизавета ТРАПАСОВА

Сергій Сірко разом з дітьми-сиротами

«МЕЛОДІЯ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ТОДІ, КОЛИ ПАЛЬЦІ ТОРКАЮТЬСЯ СТРУН, А ТЕКСТ — КОЛИ ОЛІВЕЦЬ ТОРКАЄТЬСЯ ПАПЕРУ»

Юрій Старчевод – виконавець, поет, композитор, волонтер ГО «Творча сотня «РУХ ДО ПЕРЕМОГИ». Для нього мова, нація, вишиванка, українська музика і пісня – це не прості слова, а те, чим живе, що пропагує, що любить, шанує і береже.

Чи просто це сьогодні, що вдається, а що ні – читайте в інтерв'ю Тетяни Череп-Пероганич.
– Звідки бере початок твоя дорога у творчість?

– Ця дорога бере початок з самого дитинства, адже у нашій сім'ї спів був такою ж нормою життя, як і всі інші його атрибути. Ми співали українських пісень вдома разом із дідусем, або ж брали старий мамин пісенник і співали разом з нею. Коли я трішки підріс, то пішов до музичної школи навчатись гри на трубі, пізніше – на гітарі. У шкільні роки грав у двох дитячих ансамблях на соло- і ритм-гітарі та бас-гітарі, а в студентські роки – у духовому оркестрі, який мав звання «народний».

– Кумири, вчителі були? Можливо, й зараз є?

– Звичайно ж, у мене є улюблені гурти та виконавці, я стежу за біографіями відомих людей і читаю книги, які дозволяють розвиватися, але кумирів собі не створюю. Є люди, які були, є і будуть для мене прикладом, і це необов'язково відомі широкому загалу люди. Справжній життєвий мудрості, яка може бути джерелом натхнення, можна навчитися у простих людей – батьків, друзів, дітей, або ж і в незнайомих. Хтось нас підтримує, а

Юрій Старчевод

хтось критикує, хтось любить, а хтось зраджує. Хтось просто любить життя, радіє кожному новому дню – і цим надихає, а хтось проходить повз нас, виділяючись серед сіро-рутинного, і просто не залишає нас байдужими. Як результат – народжуються відповідні пісні про любов, усмішку чи якусь життєву ситуацію.

Найголовнішими моїми учителями серед людей є мій дідусь Андрій Сіренко та моя мама Валентина Сіренко. Саме завдяки їм мені стали небайдужими українська пісня, література і мова. Навмисне нічого для цього не роблячи, а просто залишаючись собою, вони показували своїм життєвим прикладом, що є любов, що головне, а що другорядне, як можна залишатися людиною у будь-якій ситуації. А ще навчили

мене самостійності – це та риса, завдяки якій я не боюся починати нові справи й ніколи не опускаю рук, незважаючи ні на що.

Щодо гітари, то з нею я познайомився у музичній школі завдяки моему вчителю Євгену Клеваку, за що йому дуже вдячний.

– Чому саме гітара?

– У шкільні роки навчався у музичній школі гри на трубі. Це були складні часи в економічному плані, і мій викладач знайшов іншу роботу, яка добре оплачувалась. Іншого вчителя не було, тож учням запропонували вибрати для навчання будь-які інші музичні інструменти. Мабуть, чи не в кожному дворі, селі, місті є місцеві авторитетні гітаристи, пісні яких співають усі. У нас такі були, а тому я не мав сумнівів, який інструмент вибрати із запропонованих варіантів.

Класу гітари на той час не було, але його відразу ж створили, і я став першим його учнем після 3,5 років занять у духовому класі. Оскільки гітари я не мав, свою власну мені запропонував учитель. Згодом і в мене з'явився цей інструмент, його мені подарував брат. А за кілька місяців після початку навчання я вже співав свої перші пісні під гітару у дворі з друзями і просто не уявляв свого життя без неї.

– Як зазвичай народжується мелодія і що з'являється першим у створенні пісні – вірш чи музика?

– Є теорія, начебто, існує певний інформаційний простір, який є джерелом творчого матеріалу і до якого мають доступ творчі люди. Начебто, звідси і випадки, коли різні митці можуть написати щось подібне, створи-

те, що нам дається, ми просто не маємо права цього не робити.

Стосовно того, що з'являється першим, то тут можуть бути варіанти: інколи доводиться писати текст на вже створену музику, а часом – на вже написані вірші народжується мелодія. Буває так, що текст і музика виникають одночасно, а буває, доводиться поєднувати вірш і мелодію, які були створені як окремі твори. У деяких випадках текст необхідно адаптувати до вже готової мелодії – корегувати довжину рядка відповідно до ритму, змінювати фрази чи речення, щоб зміст відповідав загальному настрою пісні, вибирати рядки для приспіву, якщо текст не було створено як пісню від самого початку, – і так далі. Кожен випадок індивідуальний.

– Тебе знають більше як музиканта, співака, а ніколи не вини-

ти схожу мелодію чи текст (звісно, тут не йдеться про навмисний плагіат). У це можна вірити або не вірити, але мені вже неодноразово траплялися випадки, коли хтось наче цитує мої власні думки у своїх творах, або хтось випереджає мене з реалізацією подібного творчого матеріалу, якщо я чомусь забарився. Тому, думаю, що відкидати цю теорію також не можна, але вірю, що пісні створюються з Божою допомогою.

Мелодія з'являється тоді, коли пальці торкаються струн або клавіш, а текст з'являється тоді, коли олівець торкається паперу. Інколи нову поезію чи пісню доводиться записувати на телефон – там, де вона до тебе «прийшла»: у громадському транспорті, або йдучи вулицею. Як це народжується, чому нас щось хвилює, чому ми думаємо і пишемо про щось, чому створюємо щось саме в такій, а не в іншій формі, чому створюємо саме ми – це питання, відповіді на які одному Богу відомі. А наш обов'язок – створювати

кало бажання зарекомендувати себе як поета?

– Здебільшого, я сам пишу тексти до власних пісень, але також є твори, написані для інших виконавців, і пісні, створені на слова інших поетів. Свої перші авторські пісні я створив на основі раніше написаних мною віршів.

Але не все з того, що з'явилося в мене раніше, я можу назвати поезією зараз: сьогодні я написав би багато про що по-іншому, замінив би якийсь рядок, слово чи речення, змінив би зміст або додав би логічний висновок, унікав би використання «шаблонних фраз» і «банальних рим», а про дещо з того, що написано, не писав би взагалі. Мабуть, і на те, про що пишу тепер, також буду дивитись по-іншому з часом. Розуміння і ставлення до речей змінюється з досвідом, а його можна здобувати і розвиватися безмежно, вистачить на ціле життя.

Сьогодні мої вірші входять до декількох поетичних збірок, але публічно ділюся зазвичай лише

тими текстами, на основі яких вже створені пісні.

– Сьогодні багато розмов серед громадськості точиться на тему квот. Цікаво почути твою думку.

– Разом з іншими українськими артистами я підписував звернення на підтримку запровадження квот з метою збільшення частки пісень українською мовою в радіо-ефірі, і сподіваюся, що ця частка тільки зростатиме. Уже сьогодні ми можемо побачити перші позитивні результати квотування – пісень українською мовою в ефірі радіостанцій стало значно більше, з'являються повністю україномовні радіостанції, люди відкривають для себе нові гурти і нових виконавців, а якість музичного продукту покращується.

Тому я сподіваюся, що з часом нам вдасться сформувати справжній український простір – на противагу тому, який існував донині. Є також думка, що квоти повинні бути не на україномовний продукт, а навпаки – на контент іншими мовами. Проте, гадаю, квотування і в нинішньому варіанті досить позитивно впливає і впливатиме на розвиток української пісні за умови поступового збільшення частки україномовного контенту.

Хоча не все відбувається так просто, як хотілося б. Запровадження та дотримання квот за-

знає спротиву з боку тих, хто в шоу-бізнесі вже займає «тепле місце» і кому, відповідно, невідгідно щось змінювати, а тим паче погоджуватись на те, що в результаті призведе до підвищення конкуренції на ринку.

Відомі випадки, коли деякі радіостанції створювали, без перебільшення, абсурдні ситуації, щоб показати, начебто «у нас немає достатньо україномовних пісень для заповнення ефіру». З цією метою демонстративно перенасичували ефір піснями гурту «Океан Ельзи», ігноруючи композиції інших гуртів чи виконавців. Також деякі відомі радіостанції для того, щоб умовно дотримуватись квот, ставили в ефір україномовні пісні, але переривали кожен з них після 90 секунд звучання. Бо згідно з роз'ясненнями Нацради, пісню вважають твір саме такої тривалості, і, здійснюючи контроль за дотриманням квот, працівники установи рахували саме кількість пісень, а не їхню тривалість. Не знаю, чого в такий спосіб хотіли досягти радіостанції, адже хто буде слухати хвилю, в ефірі якої звучать частинки пісень, інколи навіть без приспівів?

Сподіваюся, що у Нацраді вже врахували наявність подібних маніпуляцій, а ще більше віру у

те, що все-таки здоровий глузд перемаже, і з часом українська мова буде переважати на радіо, телебаченні і, як результат, – у нашому повсякденному житті.

– У чому найбільша складність втілення у життя сучасної української пісні?

– У 1990-их роках український шоу-бізнес дістав поштовх до розвитку, але згодом припинив розвиватись достатньо. Натомість, у нас створювався єдиний музичний простір із сусідньою державою – більшість із тих, хто мав ресурси для розвитку, орієнтувалися у створенні музичного матеріалу на Росію. Як результат, люди

пісня певного власника перебуває у щільній ротації, то кошти, які він теоретично може отримати, насправді мізерні. Молодим виконавцям і авторам про виплату авторської винагороди доводиться тільки мріяти. Часто власників авторських прав ставлять перед вибором: якщо вони хочуть, щоб пісня чи відеокліп з'являлися в ефірі, потрібно відмовитися від авторської винагороди.

Хочеться вірити, що незабаром ми все-таки станемо на цивілізований шлях розвитку музичної індустрії, що дозволить розвиватися українській музиці.

розкуповують квитки на концерти російських виконавців, а серед українських аншлагами можуть похизуватися лише деякі топові артисти.

Байдужість людей до свого – одна з найбільших перешкод. Скажімо, якщо хтось поширює пісню невідомого чи маловідомого виконавця у соціальній мережі, то більшість людей просто не натиснуть на «play», щоб її прослухати. Щоб твою пісню почули, ти повинен якимось чином сам її розкрутити, а з цього вже випливає наступна проблема, і вона лежить у матеріальній площині.

На жаль, не маючи інвестора, вкладати багато коштів у створення, а тим паче у просування власних пісень, не кожен виконавець чи гурт може собі дозволити. Люди не звикли купувати музику, це вважається тим, що можна завантажити безкоштовно. Нікого не цікавить, скільки ресурсів доводиться витратити для запису пісні. А це і час, і відсутність відпочинку, і великі кошти для студійної роботи чи оренди репетиційної бази тощо. Щоби пісню взяли радіостанції, потрібно записати матеріал відповідної якості, а тому без витрат цим займатися просто неможливо. Я вже не кажу про вартість зйомки якісного відеокліпу. Інколи доводиться чути, що деяким виконавцям начебто пропонують, щоб вони заплатили ще й за ротації власних пісень чи відеокліпів на радіо чи телебаченні.

Ще одна проблема лежить у сфері авторських прав. Навіть якщо

лишся своїм талантом там, де йде війна?

– І я, і всі інші волонтери нашої Творчої сотні «Рух до перемоги» здійснюємо поїздки свідомо й за покликом серця. Наш керівник Оксана Радущинська збрала чудову команду, з якою ми на час поїздки стаємо єдиним цілим, однією сім'єю. Ми маємо досить чітку мету – підтримати тих, хто перебуває у найскладніших умовах, захищаючи Україну і українців від війни. Для них наші концерти – це відрада, можливість відволіктися від війни і рутини, згадати про тих, заради кого вони захищають нашу землю, усміхнутися й отримати частинку тепла, поспівати і потанцювати разом з нами.

Інколи доводиться чути, що ми перші, хто до них приїхав, а інколи їдемо до тих, у кого були вже неодноразово, і вони стали нашими друзями. Хлопці й дівчата дякують, запрошують приїжджати ще. Це дуже теплі зустрічі, це взаємний обмін позитивною енергією. Ми не тільки віддаємо її, обов'язково є і зворотній зв'язок. За декілька днів нашої поїздки ми повертаємося додому втомленими фізично, але наповненими духовно.

Не знаю, чи можна пояснити ці відчуття словами, але те внутрішнє наповнення, яке ми отримуємо в результаті, є безцінним. Завдяки цим поїздкам ми ніколи не забуваємо про тих, хто береже мир у наших домівках, більше цінуємо час і життя в цілому, а також пам'ятаємо про те, що нас там чекають. А тому ми обов'язково будемо приїжджати знову і знову, аж до нашої перемоги.

– Про що ще, окрім творчості, мріє український артист Юрій Старчевод?

– Якщо говорити про те, що стоїть тільки мене особисто, то найбільшою моєю мрією є власна сім'я. У більш глобальних масштабах – це, звичайно ж, наша перемога і мир. А ще я мрію, щоб у світі було більше любові й добра, щоб усі навколо раділи життю і ділилися теплом з іншими, щоб люди були небайдужими, здоровими, щасливими і щоб у кожному домі лунав дитячий сміх, чого я усім і бажаю.

МАЙДАН У ЛІСІ

лексів Житомирщини. Тут було розміщено пам'ятний знак, дуби обгородили парканом. Для відпочивальників облаштували невеличкі алеї, з дубових колод зробили широкий стіл, обладнали альтанки. Всім цим опікувалися працівники лісгоспу.

У 1975-ому році трапилася страшна буря, яка валила дерева, ламала їхні верхівки, трощила гілля. Скрізь лежали буреломи, стояли понівечені, оголені стовбури. Сумна і страшна картина. З роками ліс позеленів і ожив, але ураганний вітер звалив одного з велетнів – залишилося тільки два осиротілі дуби. На них і зараз помітні сліди від пережитих штормів та ударів блискавок. Ці могутні дерева ніби символізують долю українського народу: змучені, понівечені вітрами і грозами, вони все ж міцно стоять, тримаючись корінням глибоко в рідній землі, що напуває їх своєю живильною вологою, і попри все – життєрадісно шумлять кучерявими зеленими кронами.

За розпорядженням тодішнього директора Радомишльського лісгоспу – А. Філіповича, народні умільці зі стовбура поваленого дуба вирубили символічну арку-браму і встановили її при в'їзді до міста. Ця монументальна композиція, яку легко можна сприйняти за зразок давньоруської рубаної дерев'яної скульптури, стала своєрідною візитівкою Радомишля. З часом стовпи, встановлені у сиру землю, підгнили і впали, тому на початку 1990-их років усі деталі монумента були замінені на нові. Для створення ескізів майстер, що здійснював реконструкцію, – скульптор Радомишльської художньої майстерні Володимир Макаренко використав фотослайд старої арки, відзнятий автором цієї статті 1988-ого року.

У 1997 році автору, за підтримки нашого земляка, радомишлянина Олександра Огороднійчука, вдалося випустити накладом 5000 екземплярів кишеньковий календарик зі світліною старої арки. На той непростий час календарик був єдиним сувеніром міста. Тираж розійшовся по всьому світу. Можливо, у когось із радомишлян ще зберігся екземпляр цього – сьогодні вже раритетного – видання.

Для жителів Радомишля урочище «Криниченька» – одне з улюблених місць відпочинку. У літню спеку біля джерела, під велетенськими кронами дубів, – прохолодно і тихо. Сюди завжди приїжджали з гостями: показати місцеву природну пам'ятку, відпочити в компанії, просто набрати чистої й свіжої води. За традицією, випускники шкіл приходили сюди зустрічати світанок. Неодмінним ритуалом весілля стали відвідини молодятами старовинних дубів і «Криничень-

ки», щоб набратися сил для дружнього життя, напиться цілющої води з коханих долонь і, звичайно, сфотографуватись на пам'ять.

У давнину Радомишльський повіт був вкритий чорними і червоними від старості дубовими борами. Два велетні-дуби є мовчазними свідками подій останнього півстоліття. Багато цікавих історій розповідають про цю найдревнішу природну пам'ятку Радомишльщини. В народі існує легенда, що понад триста років тому в тіні розлогих крон під час одного зі своїх походів відпочивав Богдан Хмельницький, разом з усім військом пив воду з джерела і поїв коней. З історії достовірно відомо, що в наших краях полк Богдана Хмельницького не було – хоча він і посилав свої загоны на Радомишльщину, та в боях зі шляхтою їм вдалося дістатися тільки до Коростишева.

У роки громадянської війни 1917–23 років загін повстанців під командуванням отамана Мордалевича-Головацького зробив в урочищі біля дубів засідку і розбив один із загонів більшовиків. Ю. Мордалевич народився і жив у с. Забілоччя, що за кілька кілометрів від «Криниченьки». За здійснений напад більшовики закатували як заручників його батька та кілька жителів села.

А який врожай давали дуби! В голодні революційні, 1932–33-і, післявоєнні роки сміливці вилазили на них і струшували жолуді, що, падаючи з мелодійним гуркотом, встеляли землю золотавим покривалом. Мішками їх носили до хат, перемелювали ручними жорнами на муку, додаючи вод'яний горіх, та пекли млинці на сухих сковорідках. Скільки людей так врятувалися від голодної смерті. А які гриби тут ростуть! Білий гриб не може без дуба.

Наш земляк – журналіст газети «Факти» Володимир Шуневич

розповідав таке: «Раніше урочище «Криниченька» іноді називали також «Орлиним». Одна радомишлянка – вчителька Антоніна Володимирівна Орел – згадувала, що під час війни кінь притяг її батька – партизана, пораненого в бою з фашистами, – до цього джерела під дуби. Цілюща вода й життєва сила дерев допомогли чоловікові вижити. Чи врятованого партизана прозвали Орлом від місця, що врятувало йому життя, чи, ймовірно, місце стали називати так від його прізвища – невідомо».

У книзі «Діти – герої» (видавництво «Дніпро», 1966) є розповідь (вірогідно, дещо прикрашена в пропагандистських цілях) про бойовий шлях хлопчика-снайпера із с. Любомирка Вінницької області, який разом із бійцями своєї роти брав участь у визволенні Радомишльщини від фашистів наприкінці 1943 року. «У бою під Радомишлем Курка помітно пробрався на околицю хутора (мабуть, Соболів, – О. П.) і зайняв вигідну позицію на повороті дороги, неподалік від височинних дубів. Солдати фашистської роти, групами і поодинокі, почали відступати. Тут і зустрів їх вогнем зі своєї засідки Вася Курка. Він підпускав гітлерівців буквально на кілька метрів і розстрілював їх впритул. У Васі закінчилися патрони. Тоді він підібрав трофейний автомат, змінив позицію і знову відкрив вогонь по фашистах. У цьому бою відважний снайпер поклав до двох десятків гітлерівців. Через кілька днів потому стрілецька рота вела бій за опорний пункт. Гітлерівці чинили запеклий опір. Вася і цього разу показав себе як безстрашний снайпер розвідки. Він пробрався у німецький тил, знищив кілька вогневих точок і допоміг роті оволодіти ворожим опорним пунктом. За цей героїчний подвиг Васю було нагороджено орденом «Червоної Зірки»».

У житті автора цієї статті «Криниченька» теж пов'язана з досить цікавою історією. Почалась вона 1991-ого року, після відомих

Один зі знаменитих радомишльських дубів. Поштова листівка, 1963 р. Фото О. Сахневича

Міста, як і люди, мають свою долю, свою історію життя. Як і в людей, у них часом є свої секрети, а обставини народження, зростання, часи розквіту, занепаду, а іноді й загибелі – бувають прикриті темною завісою.

До таких таємничих, повних загадок і білих плям у біографії місць, – у силу заплутаності історичних перипетій, а також і через малодослідженість своєї історії – належить і місто Радомишль.

У Радомишлі не тільки пам'ятники та музеї – кожна вулиця і мало не кожен будинок можуть вписати кілька своїх рядків у спільну історію. Є у цієї старовинної землі й живі свідки сивої давнини – дерева.

Тих, хто, минувши с. Кочерів, звертає до Радомишля з автомагістралі Київ-Житомир-Чоп, він привітно зустрічає почесною вартою густих рядів високих та струнких сосен, беріз, дубів по обидва боки дороги. Обабіч автошляху від Кочерова до Радомишля є напрочуд мальовнича місцина, яку місцеві жителі називають «Криниченька», «Сьомий кілометр», «Три дуби»: неподалік від шосе ростуть реліктові велетенські дуби, що своїми могутніми вер-

хівками височіють над усім довоколишнім лісом. Багато століть вони стоять так, ніби вартові, і неквапливо, тихо, поважно перемовляються з вітрами: дізнаються від них про те, що трапляється у світі, розповідають бувальщини, бачені ними за довгі віки їхнього життя.

За висновками фахівців, вік радомишльських дубів – близько 500 років, висота найбільшого – 35 метрів, обхват – 5,5 метрів, обійняти його можна лише вчотирьох. Людей завжди вражають ці диво-дерева, здається, що від них струменить якась потужна сила. Прихилившись до велетенських стовбурів, вкритих вузлуватою корою, хочеться розтягнути цю мить, на хвилику призупинити плин часу. Це могутнє дерево з кряжистими вітами у всі часи асоціювалося у людини з міццю, силою і здоров'ям.

Неподалік від дубів у лісовому вибалку із джерела ключем б'є чиста, смачна вода і струмком впадає до лісового озера. В народі це джерело називають «Криниченька». Від нього і вся навколишня місцевість у 71-ому кварталі Поташнянського лісництва дістала назву «Криниченька». З 1964-ого року вона входить до мережі заповідних об'єктів області і включена до Каталогу природних комп-

Поруч із дубами розташовувалось придорожнє кафе «Криниченька». Фото автора, 1985 р.

Арка-брама на в'їзді до м. Радомишля, вирубана з поваленого дуба. Фото автора, 1988 р.

серпневих подій. Як дивно іноді переплітаються долі людські і як несподівано пов'язані вони з рідними для нас місцями. Тоді до Радомишля завітав зі США історик Мирослав Лобунько – професор Гарвардського університету. Його цікавила історія уніатської митрополічної консисторії (сьогодні школа № 5). До нашого міста привезла його на своєму авто Леся Гончар, онука відомого письменника Олеса Гончара. Автор провів для них кількогодінну екскурсію з детальною розповіддю про цікаві їм пам'ятки та події з історії міста, людей, що тут проживали та поховані.

Наприкінці нашої розмови, коли вже гості збиралися від'їжджати, я про всяк випадок поцікавився у професора, чи не знайомий він часом з Ігорем Івановичем Шевченком, відомим ученим-істориком, батьки якого були уродженцями Радомишля. Широко посміхнувшись, пан Мирослав відповів, що Ігор Іванович є його вчителем, він викладає у Гарвардському університеті. І додав, що серед істориків професор І. Шевченко вважається одним із кращих візантологів світу. Я попросив професора Лобунька передати листа І. Шевченку, і невдовзі, до моєї великої радості, отримав відповідь. Дякуючи за увагу до своєї особи, Ігор Іванович зазначив, що дуже цікавиться історією рідного міста своїх батьків. Його батько брав активну участь у політичних подіях часів УНР, працював в уряді С. Петлюри. Тож врешті й опинився разом із багатьма соратниками

у вимушеній еміграції далеко від рідної землі.

Сам Ігор Іванович народився у Польщі в 1922 році, в містечку Радосицьку. Студіював у Карлівському університеті в Празі й університеті Любена в Бельгії. З 1949 року він – дослідник і викладач Каліфорнійського, Мічиганського, Колумбійського університетів. З 1965 року – викладач Гарвардського університету. Одночасно був викладачем в інститутах та університетах Мюнхена, Оксфорда, Барі, Парижа та інших європейських міст. У Гарварді з 1973 року Ігор Шевченко – заступник директора наукового інституту, чинний директор у 1977, 1980 і 1985 роках. Брав участь в археологічних експедиціях у монастирі Святої Катерини в Синаї; написав 150 наукових праць з історії Візантії. Ігор Іванович попросив дізнатися про долю рідні по материнській лінії на прізвище Яковлеві. Вдалося встановити, що сім'я Яковлевих проживала по вулиці Дзержинського (нині Лутовецька). Під час війни в будинок влучила авіабомба і вся сім'я загинула.

Торкаючись деяких конкретних моментів історії Радомишля, Шевченко поставив одне питання. З батькових оповідей про рідне місто – йому з дитинства запам'яталися згадки про «Майдан у лісі» десь на околицях Радомишля, де любили відпочивати городяни. Чи відоме це місце нині? Зацікавившись цим питанням, я спочатку подумав, що знайти на нього відповідь буде не-

складно. Слово «майдан» відразу нагадало площу в місті, яка нині зветься – Соборний майдан. Сто років тому її називали Торгівельна площа. Згадався знаменитий вірш Павла Тичини: «На майдані коло церкви революція іде...» А в селі Борщів є вулиця з назвою Майдан. Дізнався також, що за сто тридцять кілометрів від Донецька є село Майдан, яке, за переказами, залишилося від царських військ, що якийсь час квартирували на цьому місці. Як стало відомо згодом, в Україні принаймні 77 сіл мають назву «Майдан».

Але потрібний мені «майдан» мав бути неодмінно в лісі. У Великому тлумачному словнику української мови слово «майдан» означає: «велике незабудоване місце в місті або в селі; базарна площа, давня могила, розкопана зверху; місце на схилі гори чи на сипу; лісова галявина». Останнє визначення і спрямувало пошуки у правильний бік.

Радомисльський повіт – єдиний у Київській губернії, де було поширене кустарне дубління шкіри корою дуба. Особливо цим сла-

Брусилова» зазначається: «Брусилів у стародавні часи славився виробами із дерева, оскільки околиці його були вкриті густими лісами. Дьоготь і смолу розвозили звідси по всіх округах; було декілька смоляних і дигтарних заводів – тепер від них залишилися лише сліди. Це так звані майдани (в лісі). Брусилівські старожили ще пам'ятають старий ліс, на галявині якого був розміщений Брусилів, пам'ятають ще старі смоляні заводи». Виявляється, майдани у лісах – це були не прості галявини, а величезні площі від вирубаного лісу. Майже всі ліси в Радомисльському повіті в давнину були дубовими. А вже на початку ХХ століття вони були повністю виснажені, і ці реліктові радомисльські дуби уцілили якись дивом.

Своїми відкриттями і здогадками я поділився з одним дідусем, на жаль, нині покійним. І він розповів: справді, ота місцевість, що відома кожному сучасному радомислянину під назвами «Криниченька» чи «Три дуби», у давнину звалась «Майданом». Ще на

Леся Гончар з автором. Фото професора Мирослава Лобунька, 1991 р.

вилась Брусилівська волость. У серії публікацій відомого українського політичного і релігійного діяча початку ХХ століття Івана Огієнка, котрий у 1913–1917 роках, викладаючи в Радомислі на вчительських курсах, друкувався в газеті «Радомислянин», є історичний нарис під назвою «Містечко Брусилів та його околиці» (в 2012 році серія упорядкована, перекладена з російської і видана окремою книгою доктором історичних наук, професором М. Тимошиком). У розділі «Торгівля

початку ХХ століття там росло не три, а п'ять величних дубів, які були обгороджені ланцюгами. А навкруги – велика лісова галявина в кілька десятин, довкола якої весь ліс теж був дубовий. Було тут і лісове джерельце, що б'є й донині. Стояв дерев'яний танцювальний майданчик, між деревами натягнуті великі гойдалки. Сюди виїжджали крамарі – торгувати солодощами, напоями та різними дрібничками, фотографі – за досить значну для того часу винагороду знімати на пам'ять від-

почивальників, грав духовий оркестр Радомисльської пожежної дружини. Це було улюблене місце відпочинку городян із достатком.

В ясну погоду, особливо в недільні дні, після служби у Свято-Миколаївському соборі, на фаєтонах та бричках сюди приїздили дворяни, магнати і фабриканти, чиновники, інтелігенція та усі любителі культурного відпочинку на свіжому повітрі. Попідруч з ними – гарно вбрані жінки в модних капелюшках, рукавичках від сонця, ошатних сукнях, які можна сьогодні побачити на старовинних фотографіях. У той час люди вмлі культурно відпочивати і веселитися. І врешті мені стало зрозуміло, чому батько Івана Шевченка так часто згадував отой «Майдан у лісі». Адже то були спомини про щасливі молоді літа, найчарівніші, а тому – незабутні.

Після зимових подій 2004-ого та 2013–2014 років на майдані Незалежності в Києві – слово «майдан» стало не тільки топонімічним терміном, а й соціально-політичним, почало означати одночасно протестний рух в Україні, людську спільноту («майдан», «майданівці»), політичний процес. Цей термін у 2013–2014 роках вживався у друкованій пресі й телевізійних новинах далеко за межами України. Безсумнівно, він у своїх нових тлумаченнях увійде як у спеціально науковий, так і в побутовий лексикон не тільки в Україні, але й у багатьох інших країнах світу.

Ліси – загальнонаціональне надбання, одне з найголовніших, що їх успадкують майбутні покоління. Їх називають «легенями планети», які поновлюють запас кисню в атмосфері Землі, і, зрештою, їхнє збереження – це повітря для наших нащадків, можливість для них дихати і жити. Дерева-довгожителі – ніби старійшини лісового племені, символи і гаранті у світі дерев, тому наше ставлення до них добре ілюструє ставлення до лісів на Землі в цілому, а отже – до майбутніх поколінь.

Поки що такі дерева не стали рідкістю. Там, звичайно, де їх оберігають. У Польщі вікових зелених гігантів нарахували 53 тисячі, в Англії – 22 тисячі. В Україні пам'ятками природи на сьогодні є менше 3 тисяч. Одначе й серед них є свої старійшини: за даними Держслужби заповідної справи, в Україні налічується 16 дубів, яким за тисячу літ. Радомисльські дуби насправді ще молоді й подолали тільки середину належного їм від природи життя. Під охороною держави і з дбайливим ставленням людей вони мають усі шанси стати віковими рекордсменами. Тож нехай вони простоять іще тисячу років, підпираючи своїми могутніми вітами високе блакитне небо.

Олександр ПИРОГОВ,
м. Радомишль
Фото з архіву автора

Повітова газета «Радомислянинь», у якій друкувалися нариси І. Огієнка

ВІН ГОВОРИТЬ ІЗ МАЙБУТНІМИ ВІКАМИ

Благословенне Закарпаття – чарівний край високих гір і міцних духом людей, активних і творчих особистостей, знакових постатей, світочів науки, культури, освіти, мистецтва.

Про них великий філософ Микола Лоський говорив би як про «субстанціальних діячів», бо світ побудований так, що все іманентне усьому, тобто усі істоти свідомо чи несвідомо мають при собі життя одне одного.

Благословенне Закарпаття – оаза соборності віри і моралі, слова і діла, матеріального та ідеального – в смерековій колисці полікультурності, поліетнічності, полірелігійності нашого світу.

Висота древніх Карпатських гір, краса вічнозеленого смерекового краю, осонченість щедрих полонин і непрості умови життя закарпатців (бойків, лемків, гуцулів, русинів) сформували їхню особливу гуманітарну ауру – великих серцями і трудами перед Небом і Землею, пам'яттю предків і хвалою нащадків.

Тут кожен змалку прагне до міцних зв'язків із Богом, родою, народом, своїм корінням, аби досягти повноти буття у «Богові, Який є Істина, Життя, Шлях, Добро, Правда, Краса...»

За Миколою Лоським, особистість – істота, яка володіє творчою силою і свободою, вона вільно творить своє життя, діє у часі і просторі. В особистості слід розрізнити першодану Богом створену сутність і творені нею самою вчинки. Глибинна сутність особистості, її «Я» – істота надчасова і надпросторова: тільки своїми проявами, своїми вчинками особистість надає форму тимчасову (психічні прояви) чи просторово-тимчасову (матеріальні прояви). Тільки особистості здатні здійснювати абсолютно досконале життя, діяльнісно приєднуючись до божественної повноти буття. Такі благословенні субстанціальні діячі творять усі свої життєві прояви на основі любові до Бога, більшої, ніж до себе, і любові до людей у світі – такі особистості живуть у Царстві Божім. Ці думки Миколи Лоського закладають міцний духовно-моральний фундамент нашого осмислення себе у цьому світі, сенсу буття й творчості у часопросторі для вічності.

Особистість – центральний онтологічний елемент світу. Творчі особистості – Божі діти, благословенні дарами Божими, вони прагнуть творити Царство Боже, живучи як неповторні, унікальні, незамінні індивідуальності. Ніхто й ніколи не повторить субстанціального діяча! Вони – істоти вільні, духовно багаті, наді-

лені життєвою силою, творчою потенцією, бо прагнуть до абсолютної повноти життя на основі любові до Бога і людей, а не до себе. Кожен субстанціальний діяч живе життям цілого світу, має чуттєвий, інтелектуальний, містичний інтуїтивізм.

Творці усіх жанрів мистецтва – богообрані особистості. Часом – «білі ворони» у нашому паралельному, секулярному, прагматичному, раціоцентричному світі, з його тяжінням до «лідерства», матеріального багатства, комфорту і розкошів, «успіху», а не істинного щастя у «сродній праці», за Григорієм Сковородою, котрий написав натхненні Богом рядки:

*Хто дасть мені посріблені
крила голубині?*

*Хто дасть крила орла великого
мені?*

*Хай лечу довго, всюди до Бога
З земного краю, навіть до раю –
І спочину.*

Серед сузір'я закарпатських знакових постатей субстанціальних діячів яскраво виділяється ім'я Михайла Беленя, світоча української та європейської культури. Він досяг висот у творчому визнанні як скульптор, графік, медальєр, живописець. Він – доктор мистецтвознавства, професор, академік Української академії оригінальних ідей, член-кореспондент МАБН, заслужений художник України, член національних спілок художників, журналістів, дизайнерів; виконувач обов'язків академіка-секретаря відділення церковного мистецтва МАБН, професор кафедри церковного мистецтва Української богословської академії Карпатського університету імені Августина Волошина.

Михайло Белень – академічний скульптор-монументаліст, художник, педагог, культуролог, письменник; автор понад п'яти сотень медалей, більшість із яких присвячені видатним діячам історії, науки та світової культури. Вперше на Закарпатті проілюстрував у графіці життєвий шлях Т. Шевченка та будителя-просвітника О. Духновича. Виконав і встановив понад сімдесят меморіальних дошок і гербів у містах і селах Закарпаття, зокрема, Г. Сковороді, А. Волошину, Ф. Лісту, І. Добо, Н. Плотені, преподобним єпископам А. Бачинському, Т. Ромжі, А. Кабалуку.

Він є автором 27 пам'ятників: Олександрові Духновичу (Мукачево, 2007), Міхаю Мункачі (Мукачево, 2004), воїнам-афганцям (Мукачево, 2008), Шандору Петефі (Мукачево, замок «Паланок», 2008) тощо.

Мистецькі твори Михайла Беленя експонувалися на обласних, республіканських (всесоюзних), міжнародних і всесвітніх худож-

Михайло Белень

ніх виставках. Він може підписатися під словами великого поета-земляка Дмитра Кременя: «Я в століттях живу. Відчуваю: і я молодію». Або: «А завтра буде всеприсутність Всенезбагненої краси».

Народився М. Белень у мальовничому селі Ляховець (нині Лісковець) між горами Близницею та Кливами, біля потоків студених вод гірських річок, у дружній родині бойків-верховинців Єви та Олексія, під гарячі подячні молитви Богові батьків за прихід у світ дев'ятого синочка із десяти дітей – майбутньої гордості не лише родини, але й України.

Працьовитий рід Михайла Беленя славився вправною майстерністю його батька Олексія – майстра із виготовлення музичних інструментів: скрипок, трембіт, сопілок, бубнів. Творчу енергію малого Михайлика плекали тихі молитви матері Єви, яка до похилого віку співала у церковному хорі, її ніжні колискові й народні пісні, а також захоплення від її дару ткати унікальні покривці.

Від дідуся Михайла, татового батька, хлопець назавжди успадкував великі здібності майстра ручної праці, бо той був світлим ковалем на всю околицю, а зроблений його золотими руками сільський реманент і досі служить вдячним землякам-горянам.

Юний Михайлик із найраніших літ золотого дитинства відзначався особливим, натхненим поглядом на Божий світ. Постійно споглядав його красу, надихався його величчю і благодаттю, тому в Голятинській середній школі в нього прокинувся хист художника – як зачарованої душі, яка прагнула гармонії, краси, довершеності в усьому. Спо-

Бородая, Валентина Борисенка, Макара Вронського, Івана Макогона. У 1986–1989 роках навчався в майстернях Академії мистецтв (СРСР).

Міцну основу професіоналізму майбутнього видатного скульптора заклали його закарпатські наставники: скульптор Іван Гарапка, мистецтвознавець Ілько Чепка, живописці Федір Манайло, Андрій Коцка, Антон Кашшай.

Найсердечнішу і негасиму вдячність за прищеплення любові до мистецтва, української правдивої культури М. Белень зберігає у своєму серці до мудрого вчителя, благородного мецената, народного художника України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка – Валентина Борисенка. Він благоговив свого талановитого учня до вершин творчості.

Великий скульптор, академік Академії мистецтв України Василь Бородай написав статтю «Талант, який народили піднебесні Карпати». Своему талановитому учневі М. Беленю він дав найвищу професійну оцінку – як самородку Карпатських гір, таланту Срібної Землі, філософу і патріоту України.

Божі дари послідовно викристалізувалися у творчій майстерні М. Беленя. Видатний поет Петро Скунець, лауреат Національної премії України імені Та-

раса Шевченка, земляк і однодумець Михайла Беленя, називає його першорядним скульптором, непересічним графіком, видатним представником медальєрного мистецтва. Але всі ці епітети різних представників культури і мистецтва України не породили гордині у скромно-аскетично-го життєв і долею М. Беленя. Він продовжував напружено трудитися, шукаючи свій шлях до висот визнання Богом і народом. Тому його покликала ще й науково-письменницька діяльність – із метою осмислення ролі минулих епох, які окрилюють сучасне й майбутнє світові та національні генії: Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Тінторетто, Ель Греко, Рубенс, Ван-Дейк, Данте Аліг'єрі, Вільям Шекспір, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Коцюбинський.

Мудрий верховинець М. Белень – великий патріот рідного краю, рідного працюючого народу. Тому всі сили, енергію свого Божого дару майстра скульптури, надлюдську працюватість, творчу інтуїцію та проникливість він щедро дарує Україні та світу, відливаючи в бронзі і муруючи в камені образи видатних земляків: Федора Корятовича, Юрія Гуци-Венеліна, Олександра Духновича, Міхая Мункачі, Августина Штефана, Івана Сільва, Олександра Митрака, Григорія Тарковича, Автустина Волошина, Василя Гренджі-Донського, Йосипа Бокшая, Золтана Шолтеса, Гаврила Глюка, Антона Кашшая, Федора Манайла, Дмитра Климпуша, чеха Івана Ольбрахта, народних месників Миколи Шугая, Ілька Липея та багато інших.

Універсальний філософсько-етичний тип мислення М. Беленя, християнські цінності свідомості сприяють його творчому зростанню, формуванню інноваційної мистецької творчості, виробленню історіософського світогляду, особливого синтезу класичного і модерного в українському мистецтві, зокрема в скульптурі, вишуканій графіці, неперевершеному медальєрному мистецтві.

Його життя струменить постійними пошуками нових образів, тем, сюжетів, предметів архаїчної культури бойків, лемків, гуцулів – карпатських скарбів, увічнених безмежною любов'ю великого сина цього краю. Він – як провідник національного ідеалу – говорить із майбутніми віками, прекрасно-таємничими ночами, росяними ранками, сонячними днями, сакральними вечорами, прокладаючи Україні шлях до світової культури.

Відзначимо філософську глибину серії графічних робіт М. Беленя із ноосферною назвою «Людина – Світ Душі – Всесвіт», укорінені в етнографічні підвалини народу і спрямовані у безмежне піднебесся часопростору України і світу.

Мистецька родина Беленів створює творчим тандемом талановитих

Михайла і його дружини Магдаліни, благословених Господом на щастя і любов. Донечка-красуня Олександра – надія мудрих батьків, їхніх люблячих сердець. Ця родина – християнський взірць гармонії душ і доль, їхнє життя – проповідь служіння Богові, Україні, рідному народові, благословенному Закарпаттю.

Віроче серце глядача найперше трепетно відгукується на низку творів, присвячених священнослужителям різних християнських церков, що об'єднані Христосцентризмом та Україноцентризмом як сакральною місією: оригінальні, вишукані меморіальні дошки отцю Еміліяну Мустяновичу, отцю Іоану Дулішковичу (штучний камінь і бронза) та інші.

Кожна з них – молитва у камені чи бронзі, проповідь християнських чеснот і цінностей, закарбованих на віки вічні, оберіг серця народу, лицар Віри, Надії, Любові. Це гімн-хвала Господу та Його вірним служителю, які жертвовно уславлюють велич християнської віри, це духовно-творчий плід християнського серця великого патріота, це його... десятина Богу.

Творчим генератором багатоманітного мистецтва, естетичних поглядів М. Беленя є його діамантова віра, чисте християнське серце, воїстину ангельська душа, яка ніколи не знає відпочинку, бо весь час ніби ходить перед самим Богом –

вічним джерелом сакрального натхнення.

Пафос етнічної приналежності, національної свідомості та високої громадянськості, особливої соціокультурної енергії демонструють його твори, присвячені рідному народові, благословенному Закарпаттю, його знаковим постатям. Це меморіальні дошки Феодосію Злоцькому, Федору Потушняку, герб селища Ясіня, меморіальна дошка легендарному чабану Струку. Вона залишає у глядачів незабутнє враження через майстерне виконання у динаміці руху і пластики, у силі духу і думки чабана Струка, засновника селища Ясіня, будівничого першої дерев'яної Церкви. Спокійна сила, духовно-моральна велич цього простого чабана корелюється із біблійними образами пастухів, які волею Божою увічнювалися в історії християнства та в наших серцях. Про це хотілося б сказати словами геніальної Лесі Українки:

Проти вічності неба були ми малі,

Але небо схилилось над нами!

Місія великого митця – завжди сакральна й патріотична, державотворча: врятувати державу, зберегти країну, рідний народ чи етнос, душу у Вічності. Саме тому скульптор і державотворець М. Белень уславлює Україну вічну, дивовижну, прекрасне, осончене Закарпаття, закарбовуючи на віки постаті світочів рідного краю. Бо «зірками в душу небо за-

гляда», за словами великого поета із Закарпаття, лауреата Національної премії імені Т. Шевченка Дмитра Кременя.

Митець Михайло Белень віддає особливу шану майстрам і колегам рідного Закарпаття. Він створив галерею чудових образів художників, скульпторів, письменників, державних діячів Срібної Землі. Одна з особливо яскравих, талановитих робіт скульптора – меморіальна дошка видатному художнику Адальберту Ерделі (улюбленому художнику Михайла Беленя), яка виконана із надзвичайно потужною творчою енергією. У позі художника передано процес натхненної діяльності із палітрою в одній руці, довгим пензлем – у другій, легкий жест якої передає стрімкий політ смичка в руці музиканта.

М. Белень – генератор сили національного духу, осердеченого розуму, йому близький всепереможний християнський етос, патріотичний пафос, які ніби відчитують нам небеса творчості і життя своїх персонажів. Скульптор потужно й незламно індукує свій мистецький потенціал у маси, стимулює у народі й молоді духовно-моральні сили, скріплює вольові процеси, гармонізує ауру життя в єдності з Богом, вічними істинами, окреслює місію народу у вимірах Добра і Краси. Своїми мистецькими творами мислитель і художник Белень молиться Богу, бо Україна – Пасха його серця, тому він закликає до горних вершин тих, хто заблукав у тенетах Інтернету, в темряві атеїзму чи проявах асоціальності. Творчість митця-християнина, скульптора-патріота об'єднує людей у Дусі й Правді, у Вірі й Добрі, в Істині та Красі.

Ми милуємося меморіальною дошкою славетному Юрію Гуци-Венеліну, одному з основоположників європейської славистичної науки, лікарю, історіку, письменнику, народовольцю слов'ян. Його мудрий образ передає висоту думки, красу серця, духовну силу, а сумний погляд спрямований у наші душі й Вічність.

Меморіальна дошка Григорію Сковороді прикрашає братню Братиславу, де у XVIII столітті перебував геній України, Європи і світу, наша «Мандрівна Академія». Гарно, чітко продумана архітектоніка, в якій органічно сплетені християнський, науково-просвітницький, ціннісно-символічний універсум ноосферного генія й українського перворозуму Григорія Сковороди.

Медальєрне мистецтво М. Беленя – золота сторінка його творчості, енциклопедія України і світу в постацях, його духовна боротьба за ідеал, адже в Біблії сказано не ставити світильників під спудом, аби він світив усім.

На нашу думку, М. Белень не тільки творить Добро і Красу, а й священнодіє, коли закарбовує на сквижнях вічності образи: медалі «Михайло Криволапов», «Шандор Пак», «Тарас Шевченко», «Василь Свидо», «Пам'ять» тощо.

Не можна оминати увагою диво-медаль «Йоганн Себастьян Бах» у бронзі. Це – один із шедеврів великого митця, його гімн-хвала, який ніби замурував урочисті звукохвилі органної музики у благородну бронзу. Під високим склепінням готичного храму біля органу стоїть геніальний композитор і подвижник духовної музики, про якого можна сказати словами поета Віктора Кордуна: «Все це, Боже, Твоє, тільки Твоє. Нам і тут, і ніде не належить нічого!»

Окремої вдячності заслуговують прекрасні моделі до пам'ятника Христу Спасителю, Діві Марії з маленькими Ісусом, святым Петру і Павлу, виконані у бронзі. Це релігійна осанна серця видатного скульптора Божою милістю, потужний християнський етос митця з ангельськими чеснотами, людини «блаженної» (щасливої), яка у бронзі закарбувала гімн вищим духовно-релігійним цінностям рідного народу, наблизила Небо до Землі, будучи творцем спіріосфери України Вічної. Митець-християнин прагне оформити зовнішній світ відповідно до небесного, внутрішнього образу. Його ідеал – Царство Боже, він усім – брат. Він світ хаосу перетворює у світ гармонії та краси. Він не прагне влади, а миру й любові. Він роз'єднане з'єднує, втрачене віднаходить, мале звеличує, невідоме уславлює, холодне утеплює, мертве оживлює, час і простір увічнює. Думаю, що різцем Беленя водять ангели!

Згадується афористичне зізнання М. Беленя: «Не настільки престижно бути митцем, наскільки соромно ним не відбутися».

Михайло Белень відбувся і відбувається у часопросторі України і світу. Він ішов і йде у Вічність з ангельською посмішкою на осяяному любов'ю й скромною стриманістю обличчі. Навіки закарбовує у камені та бронзі спогади дитинства й аксіологію життя про смерекові храми, смерекову коліску, смерекову хату, смерекові надмогильні хрести, смерекові трембіти, які сурмлять у Вічність про велич людини богоподібної. Від легендарного чабана Струка – до геніального Шевченка, від горянина Федора Фекети – до безсмертних Гомера і Данте Аліг'єрі. Він веде в Небеса свій працюючий народ, його зоряний код серця, закарбований у благословенному камені і бронзі – як мистецьку візитівку людства.

Господи! Благослови свого вірного сина Михайла на многі і благі літа!

Галина САГАЧ,
доктор педагогічних наук, доктор теології,
професор, дійсний член Академії наук вищої освіти України,
дійсний член 4-ох міжнародних академій, проректор Всеукраїнського національного університету українознавства імені Г. Сковороди,
лауреат Міжнародної премії імені Григорія Сковороди

«Креативна Європа»
– найбільша грантова
програма ЄС, яка фінансує
проекти культурного та
аудіовізуального секторів,
– від минулого року стала
доступна українським
митцям та журналістам.
З 2014 до 2020 року на
підтримку європейських
проектів заплановано
1,46 мільярда євро.

Керівницею Національного бюро «Креативна Європа» в Україні, що підпорядковується Міністерству культури України, є Юлія Федів. З нею ми поговорили про її бачення української культурної мапи та про нові можливості, у тому числі економічні, що відкрилися для українців із доступністю цієї програми.

ПРО ВЛАСНИЙ ДОСВІД

Мистецтво, культура, креативність – завжди тісно пов'язані з іншими сферами життя та розвитку людини. Деякі країни вже давно роблять крос-секторальні проекти – вони не підходять до культури як до чогось унікального чи особливого. Хоча, звичайно, існує точка зору, що мистецтво – це лише для вибраних людей, митців. Я прихильниця іншого погляду: мистецтво слід поєднувати з економікою, соціальною та політичною сферою. І створювати справді якісні проекти, які будуть сприяти розвитку особистості, держави і загалом світу.

Окремі країни вже взяли культуру за основу для розвитку економічного середовища, для підвищення соціального стану населення та покращення політичної ситуації через культурну дипломатію. Тому програма «Креативна Європа» є для мене справжнім покликанням та ідеальною роботою, бо вона поєднує сферу мого навчання – європейське міжнародне право – і мою прихильність, те, чим я займаюся останні сім років, – проектний менеджмент, грант-менеджмент у сфері культури і креативності.

За освітою я дипломат, також маю диплом юриста. Навчалася в Україні, Німеччині, Польщі та Канаді. По закінченні навчання займалася проектним менеджментом у соціально-культурній сфері. Також у мене є досвід роботи у театральному середовищі, де разом з іншими учасниками робочої групи Європейської театральної конвенції в Україні, спільними зусиллями ми створили англомовну онлайн базу даних українських державних та недержавних театрів, а також провели Київський театральний шоукейс та круглі столи з питань реформування театральної сфери в Україні.

ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ ГРАВЦІВ

Мене дивує, що в Україні досі не створено онлайн мапи культурних і креативних індустрій. Є

ЮЛІЯ ФЕДІВ: «МИСТЕЦТВО СЛІД ПОЄДНУВАТИ З ЕКОНОМІКОЮ»

певні напрацювання, але вони не систематизовані, що підтверджує їхню недосконалість. Тому важливим наразі у діяльності Бюро є створення – у співпраці з профільними міністерствами та міжнародними інституціями – інтерактивної бази даних українських креативних, культурних та аудіовізуальних індустрій, яка полегшить пошук партнерів за кордоном та відкриє український контент європейській і міжнародній спільноті.

Звичайно, є окремі гравці у сфері фестивальної, театральної, фешн та інших індустрій, шанси яких отримати грант від «Креативної Європи» дуже високі, бо вони вже робили міжнародні проекти і мали досвід оперування великими коштами, зрештою, мають своє коло партнерів. Є гравці середньої ланки, які мають круті ідеї, утім, або не мають партнерів, або не мають досвіду оперування такими коштами, тому їм треба допомагати, проводити тренінги і підтягувати до рівня «монстрів». А є організації, які мають високі амбіції, але в них треба інвестувати багато знань і допомагати їм виходити з національного середовища. Великі європейські країни орієнтуються саме на першу категорію гравців культурно-креативної сфери, інвестують свої людино-години та витягують їх на успішний рівень.

У невеликих країнах, як-от країни Прибалтики, культурне життя концентрується в столицях і навколо, можливо, є ще два-три культурні центри. В Україні, звичайно, ситуація інша, і ця концепція для нас не підходить, оскільки наше культурне життя не концентрується лише в Києві. У нас є дуже багато сильних регіональних центрів, як наприклад, Харків, Одеса, Львів, Івано-Франківськ, також міста Центральної України – Корсунь і Канів. Це плюс України.

СЛАБКІ МІСЦЯ

Грантові заявки – це виклик для українських організацій. Що б не говорили, але рівень знання англійської мови у представників наших навіть дуже крутих організацій є низьким. Вони часто пишуть заявку українською і користуються послугами перекладачів. Але ідеальний варіант, щоб передати весь колорит, – це допомога грант-менеджерів або проектних менеджерів, які пишуть ресурсною мовою, англійською.

Тому, *по-перше*, нашим митцям та організаціям слід підвищувати знання англійської. *Друге* – розвивати культурний менеджмент. Наразі я формулюю базу фрілансерів, що можуть виступати в ролі грант-менеджерів і проектних менеджерів, і їх я планую скоординувати з організаціями-аплікантами у разі потреби. І останнє, чого бракує грантовим заявкам, – це орієнтація на європейську проблематику. Що ми загалом робимо, щоб змінювати культурну мапу Європи? Чим наш продукт унікальний не для України, а з точки зору європейського ринку? Ваша бізнес-модель чи неприбуткова модель має вносити зміни в загальний контекст. Для цього треба проводити дослідження, аналізувати ситуацію у сфері вашої діяльності, визначати проблемні місця та пропонувати інноваційні методи їх вирішення.

Плюс «Креативної Європи», на відміну від інших грантових програм, в тому, що Брюсельський офіс дає повноцінний аналіз кожної заявки. Якщо ти пройшов чи не пройшов, ти отримувеш листа, у якому тобі за всіма критеріями розпишуть твої слабкі та сильні сторони. І коли ти будеш подаватися вдруге з цим проектом, ти можеш врахувати надані зауваження.

НАЙБЛИЖЧІ ПЛАНИ

«Креативну Європу» за функціями можна порівняти з Британ-

ською радою чи Гете-Інститутом. Ці організації радісно співпрацюють з нами, і їм теж вигідно через «Креативну Європу» отримувати культурну мапу всіх тридцяти восьми країн-учасниць програми. Міністерство культури та Український центр культурних досліджень розуміють, що Україна є членом «Креативної Європи» наразі на пільгових умовах, і що фінанси в розпорядженні нашого Бюро досить малі. Але вони завжди раді співпраці.

Наразі Бюро планує організацію трьох великих заходів, а також серію тренінгів. В одному ми виступатимемо партнерами, організатор – Міністерство культури. Основною темою є креативна економіка. Яким чином перевести культуру у формат економічних відносин? Як креативні індустрії можуть приносити прибуток собі і державі? Основне – довести, що культурна сфера може бути не тільки дотаційною, а й прибутковою. А з Представництвом Європейського Союзу в Україні ми плануємо організувати шоукейс найкращих проектів і презентувати успішні історії українських та європейських партнерів.

ЗАКОНОДАВЧІ ПЕРЕШКОДИ

Щоб бути учасником усіх чотирнадцяти напрямків підпрограми «Медіа» від «Креативної Європи», ми повинні ухвалити закон про аудіовізуальні індустрії та цифрові технології. Наразі ми маємо доступ лише до чотирьох напрямків, переважно освітніх, а саме: проведення тренінгів для професіоналів, організація промо-подій у сфері медіаринку, створення онлайн-ресурсів тощо. Після схвалення такого закону нам стане також доступною підтримка програми розвитку, дистрибуції й промоції українських документальних та художніх фільмів, анімації та розробки відеоігор.

ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ ПРОГРАМОЮ

Наразі я можу відзначити досить високу зацікавленість програмою «Креативна Європа» в регіонах України. Тренінги проводимо, коли є запити, індивідуальні звернення. На вже організованих заходах у Києві, Одесі, Запоріжжі, Харкові, Житомирі, Луцьку, Івано-Франківську, Львові, Чернівцях та Чернігові можна відзначити активну участь представників як культурного, креативного, так і медійного сектору. У великих містах на захід приходить понад сто людей, у малих містах – не менше тридцяти.

Також на постійній основі Бюро надає індивідуальні консультації.

УСПІШНІ ПРОЕКТИ

На сьогодні є чотири успішні проекти в Україні, але всі чотири українські організації виступають у ролі співзаявників. Тобто проекти подавалися з інших країн, не з України. Спробувати попрацювати з партнером радило Бюро. Тут завжди береться до уваги, чи нова це країна, також є певні острахи європейських колег. Здебільшого партнери – представники центральноєвропейських країн. Це три проекти Львівської області та один – Київської.

Зокрема – це Музей Гончара. Вони подалися з французькими та угорськими партнерами. Тематика – культурна спадщина. А точніше – створення інтерактивної мапи фольклорної музики України. Вони організують експедиції, знімають матеріал і створюють початкову базу. А потім буде можливість кожному надсилати унікальний матеріал, що його можна самому відзняти. У такий спосіб можна буде показати поліфонію України. Цей проект зацікавив, бо є проблема з автентикою на європейському континенті та Україна є гарним прикладом того, як автентика зберігається.

Щодо львівських проектів: один з них стосується культурної спадщини – це Музейний комплекс «Тустань», другий з урбаністики – громадська організація «Місто-Дія», третій – Благодійний фонд «Нові візії», що працює з дітьми.

НОВЕ МИСЛЕННЯ

Культурним трендом наступного року буде проектна діяльність у сфері європейської культурної спадщини. Також наразі можна відзначити необхідність удосконалення комунікаційних стратегій проектів. Важливо організувати прес-конференції, шоукейси, ярмарки, нетворкінг-івенги, щоб показувати як робочий процес, так і сам результат. Щоб громада розуміла, що є такий проект, і знала, яку цінність він несе. Це важливо, й це часто слабкі місця аплікантів.

І наступне: такий підхід – комерційний. Важливо, щоби проектні ідеї переходили в бізнес-проекти, які би приносили вам дохід. Мистецтво звикло до того, що воно продукує, а не заробляє. Це треба змінити, і на цьому треба акцентувати. Створення ринку культурних послуг має бути нормою. Треба розуміти, що ми переходимо в еру цифрового суспільства. Це зовсім новий рівень мислення, до якого ми прийдемо.

Усе в цій книзі незвичайне: починаючи з самого автора й закінчуючи його твором, що має доволі дивну назву.

Тарас ГОЛОВКО

Видавництво «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» в рамках проекту «Вавилонська бібліотека» здійснило перевидання роману «Уот» видатного ірландського драматурга і письменника, лауреата Нобелівської премії Семюеля Беккета – у перекладі Володимира Діброва.

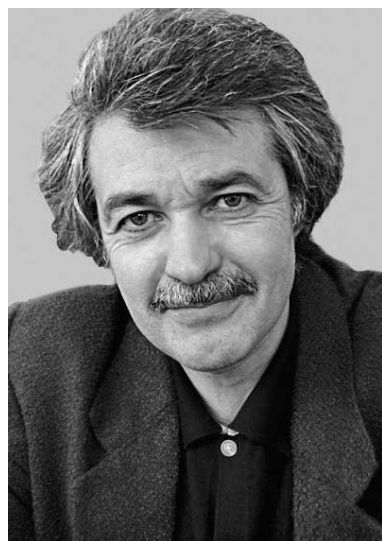
Роман, написаний С. Беккетом під час війни на території окупованої нацистами Франції, побачив світ 1953 року у паризькому видавництві «Олімпія Пресс», що спеціалізувалося на випуску авангардної й еротичної літератури. Тут друкувались твори всесвітньо відомих авторів, зокрема, Володимира Набокова, Вільяма Барроуза, Джеймса Данліва й інших.

Як тільки не називали Семюеля Беккета за його нестандартну прозу і драматургію за життя – від «маразматичного» до «феноменального», аж поки за ним остаточно не закріпилося звання одного із засновників одночасно «прози і театру абсурду».

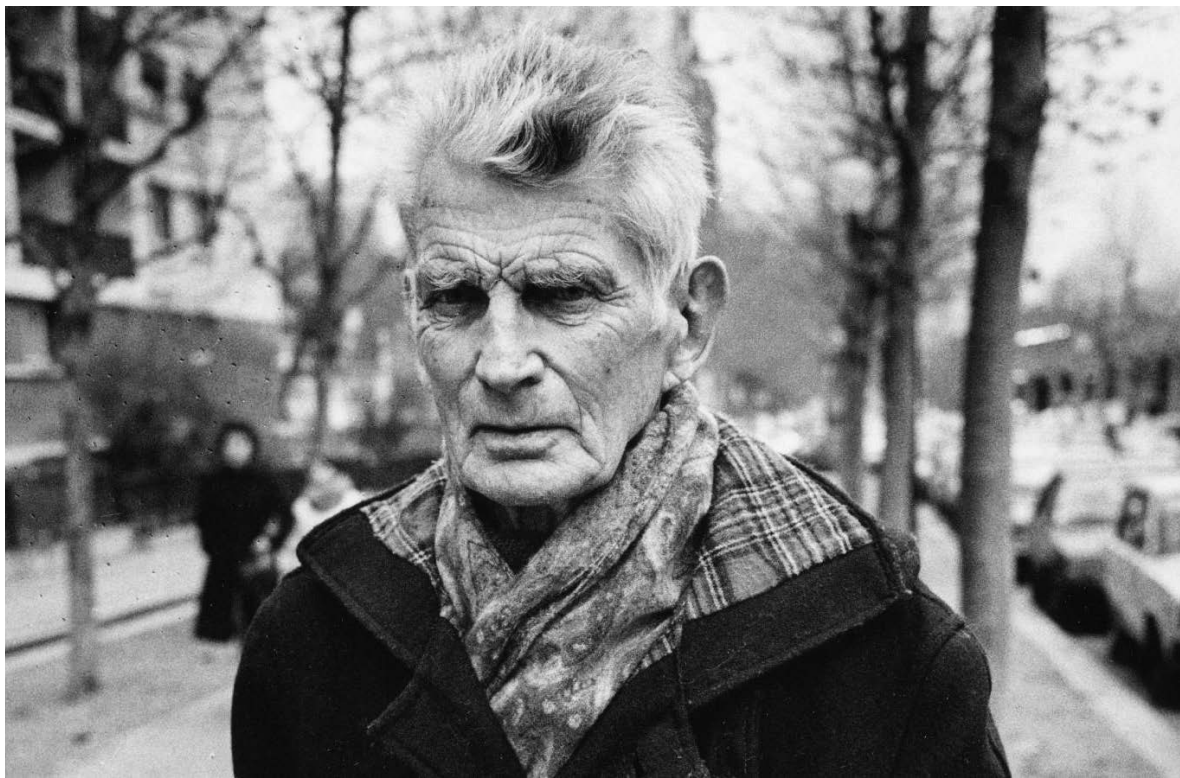
Але не проза, а, мабуть, таки театр приніс світову славу митцю, коли з-під його пера вийшли феноменальні за своїм змістом п'єси – «Чекаючи на Годо», «Ендшпіль», «Щасливі дні», «Товариство», «Всі, хто падає», «Остання стрічка Среча».

У 1969 році Семюель Беккет був удостоєний Нобелівської премії з літератури. У зачитаному формулюванні на урочистій церемонії вручення цієї найпрестижнішої у світі відзнаки йшлося, що премія присуджується «за новаторські твори у прозі та драматургії, в яких духовне спустошення сучасної людини слугує запорукою її піднесення».

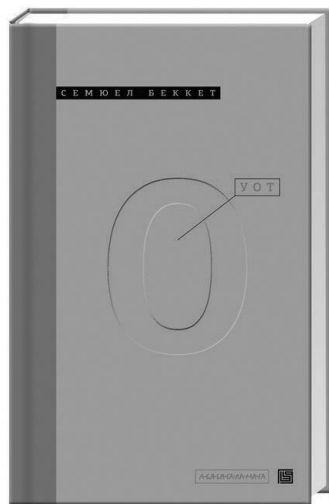
Цікаво, як це оцінювання поважних академіків з Норвезького Нобелівського комітету екстраполюється на ірраціональний за своїм змістом роман «Уот»?

Володимир Діброва

«АЛЬФА» І «ОМЕГА» СЕМЮЕЛЯ БЕККЕТА

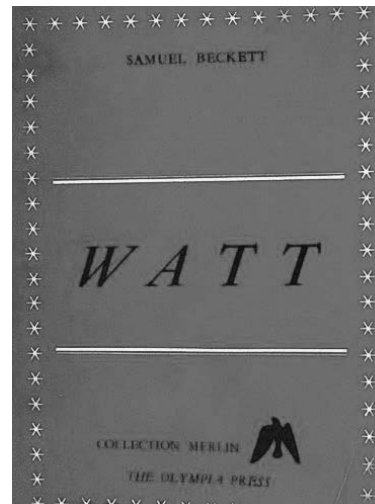

Твір має «рваний» сюжет, у якому домінують не події навколо головного героя, а його внутрішні психологічні переживання. У поведінці Уота вбачають, за всіма ознаками, – типового інтроверта, який далі свого носа нічого не бачить. Можливо, два письменники могли би скласти конкуренцію Семюелю Беккету у вишуканому інтелектуальному письмі – Джеймс Джойс з «Уліссом» і Герман Гессе з «Грою в бісер», на творчість яких впливало їхнє захоплення психоаналізом. До речі, знаменитого ірландця можна вважати ще й першим літературним учителем автора роману «Уот», котрих поєднувала не лише міцна чоловіча дружба, а й спільна закоханість у героїчний ірландський епос.

Можна погодитися з багатьма літературознавцями, котрі винесли власний вердикт твору, в якому,

як вони вважають, забагато безнадії, приреченості й фаталізму. Все це йде від Беккетівського відчуття абсурдності людського існування, бо попереду, як він гадав, маячить лише сумний фінал і моторошне потойбіччя... До цього літератор ще додавав трагізм сучасного світу, з його моральним хаосом і соціальною несправедливістю. Між іншим, саме через відсутність «здорового» життєвого оптимізму, притаманного літературі соціалістичного реалізму і моральному кодексу будівника комунізму, так довго у радянській перекладній літературі не приживалася проза С. Беккета.

Іншою характерною рисою стилю письменника є його бажання постійно експериментувати зі словом. До яких лише лексичних конструкцій не вдається автор у романі «Уот», щоб урізноманітнити сприйняття читачем написаного тексту. Іноді він передає кути меду, доводячи до абсурду власну розповідь, послугуючись лише одним реченням у різних варіаціях. Або в окремих фрагментах роману в прямому значенні слова деконструє пряму мову центрального персонажа, роблячи її взагалі невиразною і незрозумілою. Складається враження, що Семюель Беккет поставив собі за мету випробувати терпіння читача, навантажуючи його уяву багатосторінковими описами звичайних предметів, характерних для домашнього побуту – меблів, посуду, одягу, постелі тощо. В інших випадках автор просто доводить до кипіння власним багатослів'ям, розмір-

куючи, приміром, над тим, де взявся простий отвір у паркані, як непомітно вийняти ключ з кишені у колеги, чи дістануться собакам залишки їжі після вечері – і так далі у тому ж дусі.

В романі «Уот» діють такі основні персонажі: Уот (головний герой твору з явними ознаками шизофренії); Хот (працедавець, якого ніхто ніколи не бачив); Арсен (персонаж, від імені якого ведеться розповідь); Сем (друг по нещастю, пацієнт психіатричної лікарні) і Луїт (шарлатан із претензією на роль етнографо-дослідника). Є у творі і другорядні персонажі, наприклад, чоловіки, жінки і діти з родини Лінчів. Читаючи їхні убивчі характеристики, придумані Семюелем Беккетом, починаєш розуміти, що собою насправді являє чорний англійський гумор.

Щоб наочно уявити портрети кожного з двадцяти восьми на-

щадків роду Лінчів, потрібно лише взяти будь-яку репродукцію картини Ієронімуса Босха і під збільшувальним склом роздивитися намальовані великим нідерландським живописцем фігурки людей різних статей. Ефект від побаченого і від прочитаного буде один і той самий.

Перекладач Володимир Діброва в одній зі статей, розглядаючи роман «Уот» у контексті ранньої прози і драматургії С. Беккета, констатує, що автор «нарешті знаходить своїх героїв – самотніх, понівечених клоунів, блазнів, напівуродових... усі вони вийшли з вертепу, з балагану, з цирку. Його творчі засоби: від гіперболи й безоглядного пародіювання до архіреалістичної деталізації, маючи на меті, однак, не сатиричне викриття людських та суспільних вад, а, ймовірно, дослідження людини, яка опинилася в метафізичній пустелі, сам на сам із небуттям і порожнечою».

Переклад роману «Уот» С. Беккета, здійснений майже чверть століття тому, вперше з'явився на сторінках журналу «Всесвіт». Як добре старе вино, витримане десятиліттями, текст твору вражає стилістичною витонченістю і довершеністю. Одразу стає помітним, що за справу взявся досвідчений майстер, який володіє не лише жвавою уявою, а й потужним мовним інструментарієм. Чого варті такі художні словесні образи, інтерпретовані перекладачем рідною для нього мовою: «... століття, які час від часу спадали додолу з невидимих грон далекої вічності»; «... у суміжному саду помітив <...> Уота, котрий рухався назадгуз у мій бік»; «У голові його перешіптувалися голоси, які поспішали одгомоніти свою щоденну відправу; неначе миші, що снують у запічку, шкребуть стіни, гребуться лапками в попелі» тощо.

Відаючи належне Семюелю Беккету як яскравому представнику модернізму в західній літературі першої половини минулого століття, варто згадати і про його громадянську активність, виявлену ним у роки війни. Гутенот у десятому коліні, предки якого на островах туманного Альбйону, він не міг спокійно спостерігати за тим, як нацисти нищать його праатьківщину. З ризиком для життя – Семюель Беккет брав участь у русі Опору на території Франції, виконуючи небезпечні завдання підпілля. Знаменитий генерал Шарль де Голль власноруч нагородив письменника медаллю «За бойові заслуги».

Роман «Уот» виявився останнім англійським текстом у творчій кар'єрі його автора. Надалі все вагоме, створене у прозі і драматургії, втілювалося на папері виключно французькою. Ніби зробивши рух по колу, що тривав не одне століття, письменник опинився саме там, звідки починалась історія лицарів-протестантів із давнього роду Беккетів.

Петро Франко

Галиції», то доцільно було би позбавити її цієї пенсії.

28 червня 1941 року Петра Франка заарештували і повезли до Києва разом із Кирилом Студинським – вченим, письменником, громадським діячем, головою НТШ у Львові, головою Народних зборів Західної України. Є версія, що їх розстріляли по дорозі до Києва за спробу втечі, інша гіпотеза – розстріляли під час бомбардування. За офіційною версією, якою оперувала родина, Петро Франко загинув 1943 року. Минулоріч до соцмереж потрапив документ із московських архівів, який вказує на те, що Петро Франко був арештований разом зі Студинським за наказом Хрущова. На документі є резолюція Берії.

Богдан Тихолоз: Я процитую: «Указаннями товарища Хрущова нами арештовані: Студинський, Франко (йдеться про Петра Франка, – Н. П.), киевський артист Донец (оперний співак), націоналісти. В зв'язі з тем, що вивести їх із Києва затруднително, вважаємо цілесобразним їх расстрелять. ЦК КПУ такого жє мнения. Прошу немедленных указаний».

Наталя Тихолоз: Це вказує найперше на те, що Петро Франко таки доїхав до Києва. І справді тут маємо свідчення деяких людей, зокрема, Н. Полонської-Василенко. Вона каже, що на початку липня бачила наживо Кирила Студинського у Києві.

Що стосується справи артиста Донця, то це був дуже відомий на той час киевський оперний співак, якого заарештували 2 липня 1941 року. За три тижні до його арешту була відкрита справа на підставі численних доносів на нього... Арештований він був дуже культурно, як і Петро Франко (без загибання рук, без конкретного приводу). Він просто вийшов із будинку неподалік від Оперного театру в Києві, де мешкав, підїхала автівка, з Петром мило поспілкувалися, він сів у машину... І коли увечері дружина винулася дізнаватися, де чоловік, вона вже не знайшла його сліду.

Це – певний ключ до відкриття якихось стежок Петра Франка. Дослідники творчості Донця

свідчать, що Марія Едуардівна Донець, його дружина, яка намагалася з'ясувати, де подівся чоловік, врешті-решт втрапила на прийом до Хрущова. І Хрущов їй буквально сказав, що Донець помер під час етапування з Києва до якогось пункту Х (очевидно, їх везли в Сибір чи в Уфу) у вагоні поїзда, але це, як виявилось, була неправда. Дата смерті Донця у довідці, яку видали Марії Едуардівні, – 10 вересня 1941 року.

Дослідники справи співака говорять про те, що Донець був страчений 10 або 9 липня. Чому? Власне, в цей період Київ готувався до відступу і масово знищувались архіви... На 8, 9, 10 липня – припав пік знищення: спалення документів, підчищення всіх справ, які тільки можна було. І саме тому в телеграмі йшлося про те, щоби позбутися Петра, Студинського і Донця. Чому? Тому що вони не могли впоратися з такою кількістю людей, не встигали їх евакуювати, бо не було місця. І на підставі оцих документів на Донця можна припустити, що й Петро Франко був розстріляний 9 або 10 липня. Вони проходили за одним документом, одним дозволом. На людей, постаті яких мали відповідний суспільний резонанс, потрібен був цей дозвіл. Розстріли у ці дні в Києві відбувалися з такою інтенсивністю, що не встигали заводити справи...

Варто сказати, що такі люди, як Петро Франко перебували під пильним наглядом «органів». І на таких людей заводилася справа, яка називалася «дело-формуляр». Для заведення «дела-формуляра» потрібні були специфічні обставини: велика кількість доносів, і всі перевірені. На Петра Франка також була заведена така справа. Власне, в пошуках його «дела-формуляра» ми звернулися до Служби безпеки України. Але замість справи Петра нам запропонували «дело-формуляр» Тараса, тобто те, що в них було... Але тут маємо деякі згадки і про Петра.

...Коли я готувала до видання двотомник Тараса Франка, то спілкувалася з людьми старшого покоління, які його пам'ятали, й дуже багато з них казали, нібито він був дещо дивакуватим. Я намагалася зрозуміти, в чому ця «дива-

куватість» полягала. З'ясувалося, що над його образом дуже добре попрацювали радянські спецслужби, й загалом поширювалася така думка, мовляв, діти Франка – не гідні свого батька, і не варто про них говорити. Звідси пішло й «затирання» згадок про них в історії. І навіть блискучі спогади Анни Ключко-Франко подавалися як необ'єктивні, неадекватні мемуари, в яких жінка забагато розповіла про себе, а не про батька. Хоча, як на мене, ці спогади є об'єктивними. Я, коли їх вперше прочитала, то була вражена й емоціями, які там є, і правдивістю, і відвертістю, і тим, що вона не бо-

їна», «Станіславське слово» виступав з публікаціями, що мали виразну національну позицію.

Щоби відкрити «дело-формуляр», потрібні були доноси. І їх на Тараса Франка було дуже багато. Варто сказати, що в 1940-і роки він працював у Станіславові – у торговельній школі, учителем 3-ої школи, також завідував гуртожитком, який розміщувався у колишньому монастирі. Серед підопічного йому персоналу могли бути і монашки, і двірники... Зберігся один із доносів на Тараса Франка як завідувача гуртожитку від 31 травня 1941 року. У ньому йдеться про те, що всі портрети

роной». Він зняв ці портрети діячів партії.

Наступне донесення засвідчило, що на зауваження «Навіщо Ви це зробили?» – Тарас відповів: «Ви нас визволили чи завоювали?» Він опирався... 28 квітня 1940 року, на Великдень, замість тих портретів представників партії він сказав почепити ікони, які там висіли спочатку... У ще одному донесенні на директора Т. Франка йшлося про те, що персонал гуртожитку не викликає жодної довіри, бо всі монашки і двірник налаштовані «антисоветськи», і що Тарас тримає весь цей персонал.

...У період 1940-их років проводився перепис населення. І Тараса Франка неймовірно боліло національне питання: кількість українців, яка постійно зменшувалася, русифікація, що насувалася дедалі активніше, – не вішували нічого хорошого. Якось він сказав, що насправді українців є набагато менше, аніж задекларованих згідно з переписом. І взагалі, висловився так, що він ніколи не рахував українців за кількістю, а лише за якістю. І це все було записане в донесенні. Крім того, він дозволяв собі міркування політичні (чи економічні), коли казав, що економіка Радянського Союзу абсолютно не відповідає тому, що вони декларують: «Кажуть, що багато хліба, а де той хліб є?» І дозволяв собі сказати, що єдиним виходом для України, який сприятиме покращенню становища українців, може бути лише самостійність. Говорив про це досить відверто, бо такі донесення надходили навіть від учнів.

...Через Союз комбатантів Тараса Франка в 1944 році почали викликати на допити. Ця спілка була створена у 1943-ому: для того, щоби боротися з насиллями радянської системи, яка приходила якраз на ці терени. Головна ідея Союзу полягала у проведенні лекцій по селах. І такі лекції Тарас Франко читав. Є навіть перелік сіл, куди він виїздив. Наприклад, Гірники Станіславської області, Битків, Мистець Богородчанського району, Надвірна. ▶

Петро Франко з дружиною Ольгою

ялася говорити на драстичні теми, що стосувалися сім'ї...

«Дело-формуляр» на Тараса Франка відкрито 30 листопада 1944 року. Причина: «...он в период немецкой оккупации в 1941 году около шести месяцев работал корреспондентом профашистской газеты "Самостийна Украина" и "Станиславское слово", а также являлся членом профашистского Союза Украинско-Галицийских Комбатантов, по заданию которого проводил митинги среди населения по вовлечению молодежи в Дивизию СС Галичина». Загалом, оцих епітетів «профашистський» у справі Тараса Франка дуже багато. І навіть у цьому «делі-формулярі», де згадується Петро Франко, такі організації, як «Пласт» чи «Січ», також кваліфікуються як «профашистські»... Окрім цього, Тарас Франко не соромився і навіть підтверджував думку, яку сьогодні франкознавці вважають нібито спростованою: про німецьке походження родини Франків... Він дуже симпатизував національній ідеї, і в газетах «Самостийна Укра-

вождів і керівників партії, якими прикрасили стіни в гуртожитку, через кілька днів «были сняты со стен и уничтожены. Кроме этого, сделанная звезда также валялась по полу, и когда её подняли, то прибили на стену обратной сто-

Родина Тараса Франка (1954)

БОГДАН І НАТАЛІЯ ТИХОЛОЗИ: «ІВАН ФРАНКО ТА ОЛЬГА З ХОРУЖИНСЬКИХ ДОБРЕ ВИХОВАЛИ СВОЇХ ДІТЕЙ»

► І наприкінці лекцій молодих юнаків агітували вступати до Дивізії СС «Галичина».

Мене приємно вразило, що під час допитів Тарас Франко тримався дуже гідно. І коли в нього питали, хто ще входив до Союзу комбатантів, то він нікого не здав. Якщо й називав людей, то тих, яких уже не можна було знайти: наприклад, інженерів Поповича і Гриніва, які втекли з німцями, священника Микитюка, що загинув під час втечі з німцями, юриста Ярослава Микитюка (втік). Він мусив когось назвати й називав, але нікого не підставив. Коли його розпитували про оточення у торговельній школі, у Станіславській гімназії, то він дуже цікаво характеризував своїх колег. Намагався або нейтрально їх описувати, або казав так: такий-то був дуже негативно налаштований до фашистів, а цей – аполітичний. Тобто намагався людей не очорнити, аби не пустити їх під цю радянську машину.

У львівський період життя Тараса Франка тиск радянської системи на нього посилюється. Тарас не може адаптуватися до нового укладу й далі говорить те, що думає: правду про радянську владу, дозволяє собі на парах вислови на кшталт «радянська система відбудувала рабство». Він постійно «ходив по лезу ножа», а з посади директора Музею Франка був звільнений за те, що експозиція закладу «не відповідала нормам». Була комісія, котра вказувала зробити в експозиції певні ідеологічні акценти. Та він наказав познати портрети Леніна і Сталіна, які не мали ніякого стосунку до літератури, жодним чином не підкреслювали зв'язків Івана Франка з російською літературою. Діяльність Тараса Франка на посаді директора Музею була кваліфікована як «підривна».

Т. Франко справді не до кінця розумів, що від нього хочуть. Він був людиною, як то кажуть, старого галицького виховання, з класичною освітою, з високими моральними принципами. Йому не вкладалося в голову, як можна фальшувати правду, подавати факти у викривленому їх тлумаченні, а тому звільнення з посади у його випадку було неминучим. Дуже характерний його підпис на заяві про звільнення: «...університету потрібен викладач, музею потрібен директор, а я, пробачте на слові, іду картоплю копати».

Богдан Тихолоз: Є цитата, яку ми не можемо оминати, бо вона яскраво свідчить про погляди

Тарас Франко (1916)

Тараса Франка. «Касаясь вопроса государственного устройства СССР, коммунизм – чисто русское явление, которое рано или поздно должно исчезнуть. Я считаю, что на другие страны он не распространится». Зрозуміло, що це було озвучено українською. Проте всі документи цієї справи – російською мовою. Далі, говорячи про питання історії ВКП(б), він заявив: «Я полностью прочёл "Краткий курс истории ВКП(б)", но не нашёл в ней ни единого украинского деятеля, хотя культура и наука в Украине не ниже русской. Это ещё раз подтверждает случайность коммунизма в России». «Агент Михайлов» відразу швиденько про все доповів. Це один із прикладів. Є величезна папка, де купа таких доносів і купа перлів, які любив «видавати» Тарас Франко.

Наталія Тихолоз: І на підставі того, що він «видавав», почали поширювати думку, ніби він «дивакуватий».

ЯК ФРАНКІВ «РЯТУВАЛИ» ВІД НАЦІОНАЛІСТІВ

Дуже знаковим для Тараса Франка був 1950 рік. Тоді його звільнили з університету, з посади директора Музею Івана Франка, і почали готувати переїзд до Києва. Навіщо? Офіційна версія, яку можна знайти в літературі:

можливо, в цьому сенсі незле йшло, бо все-таки збереглося багато рукописів. Але травма від цього переїзду була дуже важкою. Тарас Франко і його родина потрапили в абсолютно інше середовище – російськомовне. Їм намагалися нав'язати певні стандарти, і вони мали поводитися як громадяни радянського суспільства. Тоді ще більше поширюється думка про Тараса Франка як про людину «дивакувату». Чому? Він починає розуміти, що «не вписується» в цю систему, що за ним постійно ведеться спостереження. Крім того, агентура, яку вербували, була дуже строката: його колишні учні, колеги ще з років юності, співробітники музею, працівники Інституту літератури. Це були люди, які мали конкретне завдання – втертися до нього в довіру.

Виселення Тараса Франка до Києва мало на меті ліквідувати націоналізм тут, у Львові, а вийшло так, що його квартира у середмісті столиці стала своєрідним центром українського націоналізму. Всі, хто їхав до Києва чи з Києва, вважали за необхідне зайти до Франків. Хтось мав і корисливі мотиви, комусь треба було переночувати. Тобто там теж створювався цей розсадник націоналізму і, звісно, що

«вони» це розуміли. Колись Тарас Франко обмовився, що однією з причин переселення його родини до Києва була й така: хто не хотів брати участі у цькуванні таких академіків, як Возняк та Крип'якевич, той змушений був виїхати зі Львова...

Франків забрали, але у Львові залишилися Возняк та Крип'якевич, котрі в цей час переживали дуже складні періоди своєї особистої історії, тому що їх цькували (і Свенціцького також). Все було дуже непросто. Наприклад, коли Крип'якевич приїжджав до Києва на засідання вченої ради чи засідання Інституту літератури і привозив до Тараса Франка листи – він не залишався ночувати. Адже розумів, що навіть самим фактом своєї появи у квартирі ставить під загрозу сім'ю Франків, тому що за ним теж велось стеження агентів.

Якщо характеризувати цих агентів, то серед них були різні люди. Коли я читала агентурні донесення на Франків, то з-поміж авторів цих «документів» дуже вирізнялася одна «агентка» (а всі вони виступали під псевдонімами).

Богдан Тихолоз: Прізвища деяких агентів вдалося встановити: це працівники Музею Франка. Не знаю, чи всіх їх варто оприлюднювати, але деякі – можливо. На-

Тарас Франко з дружиною та дітьми (кінець 1930-их)

приклад, заступник директора із наукової роботи, який був відомий у різних документах під прізвищами Лозовий і Ходаковський. Перша людина після директора, заступник Тараса Франка. Це був заядлий агент, який строчив постійно.

Наталія Тихолоз: Варто добрим словом згадати і чесних людей. Скажімо, бухгалтер Музею Франка, який називався Заячківський, був справді дуже відданою Тарасові людиною. Його потім уже навіть розсекретили, видали розпорядження, щоб Заячківському не довіряли, «бо він агент Тараса Франка». А у всіх цих справах об'єкт, тобто Тарас, – проходив під псевдо «Факел».

...Агентка «Вікторова» відіграла дуже позитивну роль. Вона, очевидно, симпатизувала родині Тараса Франка і намагалася у всіх своїх донесеннях ніколи не підливати олії у вогонь. І навіть у її останніх агентурних записках йдеться про те, що Тарас Франко дуже зміяк, що він тепер не критикує радянську владу, що, «коли ми були на пікніку в лісі і він пішов собі гуляти лісом, а на моє зауваження, чого він пішов сам, він сказав, що любить еднання з природою». Тобто вона намагалася подати його в позитивному світлі. І врешті в 1954 році справа-формуляр була закрита.

Цьому посприяло ще кілька факторів. Перестали надходити донесення про «антисоветські» настрої родини Франків. Тарас Франко, можливо, уже більше думав, що він говорить. Окрім цього, 1954 рік – це уже післясталінська відлига...

Дехто вважає, що Тарас Франко, як і його брат Петро, був січовим стрільцем. З 1914 до 1918 року він служив у лавах австрійської армії. Я ніяк не могла довідатись, що було потім, бо далі йшла хронологія з осені 1920-ого. Тоді він опинився у Харкові. А де ж він був між 1918 і 1920 роками? В одному з матеріалів я знайшла, що у концтаборі. Виявляється, 1918 року, коли австрійська армія уже перестала існувати, як і Австро-Угорщина, він пішов служити в лави Української галицької армії.

Коли УГА перейшла за Збруч і була розбита вже радянськими військами, він втрапив у полон – до підмосковного концтабору Кожухів. Але перед концтабором у Москві був ще один – у Києві: з 1919 до 1920 року. З Кожухова влітку він був визволений так званім Галбюро з підпискою про те, що не буде займатися «контрреволюційною діяльністю» проти радянської влади. Тільки я не знаю, чи він це підписав власноручно, чи це за нього підписало Галбюро. І після цього Тарас Франко опиняється у Харкові. Донесення з Харкова свідчать, що там Тарас Франко «водив неправильні знайомства». Він познайомився з Алчевською, Семенком, з футуристами... У 1922 році йому вдалося повернутися до Львова.

Тарас Франко (1969)

Тарас Франко написав дуже цікаві розвідки, які називаються «З Харкова до Львова» і «По той бік добра і зла». Це спогади про Харків і про перші роки радянської влади в Україні цього періоду. Текст дуже вражає. Хоча би тим, що всі ми не знали такого Тараса Франка. Ми собі знали його як радянського літературознавця, якого «засунули» в цю нішу і не дозволили йому розвинутися. А ці спогади засвідчують, що це був гідний син свого батька. «По той бік добра і зла» – це «убивча» критика, що продовжує ідеї, висловлені у статті Івана Франка «Що таке поступ?»

Те, про що Іван Франко попереджав суспільство у своїй статті, те Тарас Франко наживо діагностував у 1920-их роках у Харкові. Тарас дуже різко висловлюється проти радянської системи господарювання в Україні, пише про голодомор 1921–1922 років у Харкові, про знищення науки, культури, книговидавництва тощо. Стаття дуже відверта і правдива. Коли її вперше побачила, то подумала собі: «Як же ж він після того, що написав, помер своєю смертю?» Таких речей не пробачали...

Богдан Тихолоз: Ось як писав Тарас Франко про школу в радянській Україні у статті «По той бік добра і зла»: «Влада хотіла би мати за п'ять грошів пролетарську школу, аби в ній виховували самих комуністів, а то ані рус не йде. Найкраще поставлені і забезпечені партійні школи. А інші дістають тільки окрушини. Вчать старі вчителі, старими способами, з давніх книжок. Але робиться міну, що будеється щось нове. Щодо мови, то лише сільські школи зукраїнізовані, та і то не всюди. Наприклад, у Донецькій землі, що має більшу вагу для України, ледве 1% шкіл українських, а 99% – московських. У містах рівно ж переважають російські школи». Це – комплексний аналіз і економічного, і політичного, і культур-

ного життя радянської України, убивчий, нищівний аналіз.

«ПРАВИЛЬНА» ДИСЕРТАЦІЯ І СЛУЖНИЦЯ-АГЕНТ

Наталія Тихолоз: Його неймовірно хвилювало становище української мови в Києві, тотальна русифікація української столиці. Він постійно це питання порушував, і в усіх листах – це головна тема обговорення... Коли він переїхав до Києва і почав працювати в Інституті літератури, то, звісно, наукова установа вимагала від нього, щоби він здобув ступінь кандидата наук і нав'язала йому тему: «Іван Франко і Борислав». Це була не його тема. Він працював над дослідженням «Іван Франко і античність». І, власне, завдяки Тарасові Франку були підготовані фундаментальні томи «Літературна спадщина», які передували виданню багатотомників Івана Франка, але половина з цієї роботи просто була «зарубана»...

Тарас Франко у тій дисертації, яку йому все-таки нав'язали, цитував Свенціцького, Возняка, тобто тих, які «не вписувалися» в тогочасний контекст. «Націоналістів» плував з «ідеологічно правильними» літературознавцями. І врешті франкознавець Басс узявся правити цю дисертацію, і поправив до такого стану, в якому вона й «пішла».

Дуже Тараса Франка боліла на той час оця монументалізація образу Каменяра. Скрізь можна зустріти у дописах, що коли йому казали: «Ваш батько був такий великий письменник!» – то він відповідав: «Та він був звичайною людиною, а не великим письменником!» («Він був звичайного зросту», – міг сказати). Або коли з ним узгоджували проєкт пам'ятника, який ставили навпроти Львівського університету, то він обурювався і казав: «Мій батько ніколи не ходив у розцібнутій сорочці!» (бо Франка робили таким розхристаним, пролетарським). Він дуже протестував проти радянської образу Каменяра.

Богдан Тихолоз: Ще кілька штрихів, які запам'яталися з тої справи... Коли треба було подати тему на одну із наукових конференцій, Тарас Франко запропонував: «Іван Франко на балах». Коли його запитали: «Що Ви маєте на увазі?» – він сказав: «Ну, Франко ж був на ювілейних бенкетах, виголошував там свої промови». Це була провокація. Він любив такі інтелектуальні провокації, підтекст яких не завжди відчитували, а інколи відчитували кардинально неправильно й казали, що він несповна розуму. Тарас, до речі, терпіти не міг, коли до нього звертались по батькові. Він казав: «Перепрошую, не Тарас Іванович, а пане професоре». І цим йому допірали (у кількох місцях справи трапляється). Як це тлумачили? Не так, що це традиційна форма звертання до професора, а так, що він дуже самозакохана люди-

на, у якій нема жодної самокритичності. «Советский человек» просто не міг уявити, що «пан професор» – це звичайна форма звертання.

В одному з агентурних донесень (я наведу в перекладі українською мовою, бо російською воно геть не звучить) Тарас Франко буквально, зі слів агента, сказав так: «Я вважаю українцем тільки того, хто готовий у будь-який момент віддати душу й тіло свої (розуміємо ремінісценцію з національного гімну, – Н. П.) за Україну без жодних вагань». От формула, хто є українцем і хто не є українцем, – за Тарасом Франком.

Ті документи, які ми сьогодні бачили, – тільки невеличка частка, не всі можна було тут презентувати і, можливо, не всі й варто. Коли ця справа потрапила нам до рук, то прокинувся дослідницький і публікаторський інстинкт, бажання її повністю опублікувати. І для цього настане час. Потрібно дуже серйозно попрацювати науково, забезпечити належним науковим коментарем.

Є багато етичних моментів, що стосуються ще живих людей і їхніх нащадків. Деякі з прізвищ, які фігурують там не завжди в привабливих контекстах з сьогочасного погляду, – на слуху, вони відомі. Прикро було довідуватися про деяких людей, що вони змушені були виконувати цю роботу. А

Тарас Франко з родиною (1961)

за яких обставин і під яким тиском – це також складне питання.

Але коли ми читали цю справу, то, з одного боку, було дуже страшно, скажу відверто. Страшно усвідомлювати, що особистість перебувала у зоні тотального контролю. Людина собі жила, мала свої переконання, родину, побутові клопоти і творчі прагнення та, можливо, й не підозрювала, що за нею постійно стежать. Елементарний приклад: у Франків певний час була служниця, старосвітською мовою кажучи, – людина, яка допомагала по господарству у величезній квартирі на Володимирській, у Києві. І ви здогадуєтесь, що та служниця так само виконувала свою функцію? Вона приходила і писала доноси, телефонограми (що «до Тараса

Івановича зателефонували»). Навіть безневинні речі потрапляли у поле зору цих доносів, як-ось телефонна розмова про тканину: Зеня (донька Тараса Франка) була десь у Львові, а мама (тобто Катерина Франко – дружина Тараса Івановича) була вдома у Києві, і вони по телефону обговорювали якісь тканини на суконки (ситцеві чи крешешинові, чи бозна-що). Все писали і про все доповідали...

І від цього справді стає страшно, коли ти розумієш, яка величезна машина працювала на те, щоби контролювати людину. А з іншого боку, навіть попри те, що ця машина була високоефективна, витратила колосальні ресурси (це купа паперу, людей, різноманітної звітності), вона не здатна була в людини відібрати внутрішньої свободи. І що Тарас Франко, якого часом мали «за вар'ята», зберіг себе, зберіг свої переконання. Так, він не загинув у буквальному сенсі за Україну, але він знав, хто такий справжній українець.

І я думаю, що ми маємо важливе свідчення того, що Іван Франко і Ольга Франко з Хоружинських добре виховали своїх дітей. І що їхні діти – це не найгірші твори великого письменника, а діти, якими можна і треба пишатися.

Ми з вами сьогодні розмовляємо у домі Івана Франка. Це так.

ЛАНГОШІ ВІД ПОСЛА

За сприяння Надзвичайного і Повноваженого Посла Угорщини в Україні Ерно Кешкен – у ресторані «Угорський Дім», що у Києві, відбувся кулінарний майстер-клас та частування для дітей з родин переселенців. Успішно провів майстер-клас сам пан Посол.

Готували салат, лангоші (від угор. láng – «вогонь») – угорський смажений хліб, його ще йменують «угорською піцою», ретеш – так

те, що сам приготував». І справді, приготувавши до випічки лангоші, діти залишили на таях свої імена, щоб потім не помилитися, де чия страва.

«Наш проект «Реабілітація жінок з дітьми Донецької та Луганської областей» вже не вперше проводить подібні заходи, – розповідає куратор проекту Ольга Рудницька. – Ми починали з італійської кухні. Але нам приємно,

називають «угорський штрудель». Зазвичай це солодкий штрудель з маком, горіхами, медом, вишнею або яблуками.

«Це для мене найважчий робочий день, – зізнався Ерно Кешкен. – Є речі, які я роблю вперше. Але дістаю насолоду – ділитися нашими традиційними рецептами й деякими хитрощами з цими чудовими дітьми. Вони талановиті, і все у них виходить чудово! А головне – кожен смакуватиме

що Посольство Угорщини в Україні охоче відгукнулося на пропозицію й запропонувало не тільки майстер-клас, а й трапезу із самим Послом. Сьогодні тут дванадцять дітей. Всі дуже задоволені. Навіть не уявляли, що самі на дві години стануть кухарями. Мріємо найближчим часом відвідати цю чудову країну».

Людмила ЧЕЧЕЛЬ
Фото авторки

ДЕФІЛЕ НА ПОДІУМІ
З ЛЬОНУ

У замку-музеї «Радомисль», що на Житомирщині, відбувся II Всеукраїнський фестиваль-показ етнічного та стилізованого одягу й аксесуарів «Аристократична Україна».

Людмила ЧЕЧЕЛЬ

Захід заснований Ольгою Богомолець у 2016 році, зокрема, задля знайомства з етнографічною та культурною спадщиною етносів і національних меншин, що проживають на теренах України, та зміцнення міжнародного іміджу нашої країни у світі.

Організатори переконані, що проведення фестивалю «Аристократична Україна» сприятиме пізнанню етнографічної та культурної спадщини і досягнень регіонів України, популяризації етнічного одягу в молодіжному середовищі та серед громадян інших країн світу.

Головне – серед моделей є жінки, які вперше виступили як моделі. Виходили вони на подіум із льону – без взуття, що надавало дефіле автентичності.

Відкривали фестиваль дитячою колекцією від Полтавської обласної дитячої громадської організації «Століття краси». За основу суконь взяті мотиви українських хусток. Майстри чудово впоралися з роботою. Адже сама назва сукні – «Чорнобривець» чи «Мальва» – затамовують подих під час виходу маленьких моделей.

Приємно було ознайомитися з презентацією музейних строїв Полісся від Етнографічного відділу Житомирського музею.

Оригінальністю й неординар-

ністю вразила демонстрація виробів Нелі Шандор із Закарпаття. Одна з моделей – Оля Литвин – керівник відокремленого підрозділу «Об'єднання дружин і матерів бійців учасників АТО». Олин чоловік і батько чудово Сонечки загинув у 2014 році в Іловайському котлі. Оля тримається не лише сама, а й підтримує своїх подруг.

«Це мій дебют у ролі моделі, – зізнається Оля. – Я дістала величезну насолоду від співпраці з дизайнером Нелею Шандор. Креативне вбрання, прикраси з кераміки, магнетичний настрій Нелі – це все наповнило мене ніжністю. Я почувала себе найвродливішою, коханою жінкою. Все було легко і натхненно».

Показ автентичного одягу від творчої майстерні «Оберіг» із Бахмута викликав захоплені оплески у відвідувачів і поціновувачів автентики.

«У нас сорочки тільки старовинні: зі світлин, з якихось довідників, із музейних колекцій. Ми беремо зразок і відтворюємо повністю стиль», – розповідає керів-

ник майстерні «Оберіг» Світлана Кравченко.

Популяризація української культури є одним із завдань майстерні. Вони рекламують не себе, а українську Донеччину. І хочуть, щоб про це почули якомога далі за межами їхнього краю.

«Наші батьки і прадіди були тут, вони були українцями. Це перша заповідь Божа: поважати батька-матір і землю, яка тебе виховала. І ми будемо це продовжувати робити. Для нас неважливо, щоб почули про «Оберіг», про Бахмут. Важливо, щоб люди розуміли, що Донбас – це українська земля», – каже Світлана Кравченко. Берегині не лише збирають і зберігають українське вбрання у прифронтовій зоні, а й відтворюють за старими світлинами елементи національного одягу, зокрема, головні убори.

Вишукані сучасні моделі з національним колоритом глядачі побачили у колекції дизайнера Ірини Ковальової та мережі магазинів «Синій Льон».

А на острові Любові працював ярмарок від народних майстрів із різних куточків України. Відвідувачі могли придбати чудову кераміку від Жанни Миляшевич з Луцька, універсальні вироби своїми руками від Анюти Бурмістрової-Проценко, ляльки-мотанки від Ольги Ткаченко, неймовірно чудові сукні й вишиванки від українських дизайнерів та майстрів.

Гості-глядачі, крім культурно-мистецької програми і підтримки учасниць фестивалю, мали нагоду відвідати єдину у світі експозицію у Музеї української домашньої ікони – «Душа України», ознайомитися з виставкою робіт майстерні «РушАрт». Малечі сподобалися відвідини папірні, де відтворена технологія виробництва паперу часів XVII століття.

Неймовірний, незабутній і красивий день на свіжому повітрі у ландшафтному парку замку-музею «Радомисль» – для когось відкриття, а для когось – чергова насолода.

Цей номер газети «Культура і життя» був підготовлений до друку заздалегідь, у зв'язку з літніми редакційними канікулами

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№ 33 (4760), 18 серпня 2017 р.

Виходить із 7 жовтня 1923 року.

Свідчення про реєстрацію КВ № 1026 від 26.10.1994 р.

Засновники: Міністерство культури України, Український комітет профспілки працівників культури, редакція газети

Головний редактор: Євген БУКЕТ

Адреса редакції: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-62, cultandlife@gmail.com

Видавець: Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор: Андрій ШЕКУН

Адреса видавництва: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-65

Дизайн та верстка: Сергій ЗАДВОРНИЙ

Поліграфічний комбінат: ТОВ «Типографія "Від А" до Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40. Тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51

Розповсюдження і реклама:

Тел.: +38 (044) 498-23-64; +38 (097) 111-17-66

Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, надає лише авторський погляд. Вміст газети поширюється на умовах ліцензії

СС ВУ 3.0, якщо інше не вказано стосовно конкретного матеріалу.

Передплатна ціна на 2017 р.:

3 місяці – 59,81 грн; 6 місяців – 138,54 грн.

Передплатний індекс: 60969

ISSN 2519-4429

Наклад 5 000

Ціна договірна

© СС ВУ «Культура і життя», 2017

